

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Dětské a mládežnické organizace v ČR před rokem 1989
a dnes, jejich srovnání**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce :
Mgr. Lenka Součková**

**Vypracoval :
Miloslav Trnka**

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „*Dětské a mládežnické organizace v ČR před rokem 1989 a dnes, jejich srovnání*“ vypracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 5.4.2012

.....
Miloslav Trnka

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Lence Součkové za užitečnou metodickou pomoc, cenné rady a připomínky, které mi při jejím zpracování poskytla.

Brno 2012

Miloslav Trnka

OBSAH

Úvod	6
1. Mládežnické organizace v Československu do roku 1938	7
1.1. Sokol	7
1.2. Orel	11
1.3. Junák	14
1.4. YMCA	18
2. Mládežnické organizace v Československu v letech 1938 – 1945	22
2.1. Kuratorium	22
2.2. Hlinkova mládež	25
3. Mládežnické organizace v Československu v letech 1945 – 1989	29
3.1. Krátké poválečné oživení	29
3.2. Československý svaz mládeže	30
3.3. Pionýrská organizace ČSM (SSM)	33
3.4. Renesance sdružování v letech 1968 – 1969	38
3.5. Socialistický svaz mládeže	38
4. Mládežnické organizace v Československu po roce 1989	41
4.1. Tradiční organizace	41
4.2. Mládežnické organizace politických stran	44
5. Srovnání	48
Závěr	54
Resumé	55
Anotace	56
Literatura a prameny	57

Úvod

Nenahraditelný význam pro duševní růst dítěte či mladého člověka má pobyt ve skupině vrstevníků, komunikace s nimi, zapojení do společné činnosti, hry, interakce, společné překonávání překážek a sdílených radostí a starostí - tj. z určitého skupinového prožitku, sdílení nějakých kolektivních hodnot. Skupina vytváří jedinečné podněty, které vedou v této fázi života k rozvíjení důležitých sociálních dovedností a zážitků, formuje pozitivně jeho osobnost, jež se člověku bohatě zhodnotí v dospělosti. Nedostatek této zkušenosti pak může mít vliv na negativní chování v dospělosti. Dětské a mládežnické organizace nabízejí právě takové prostředí plné skupinových prožitků, které prospívá jak dítěti, tak společnosti.

V průběhu minulých dvou století zde byla snaha sjednotit mládež do nějakých sdružení, která by organizovaně rozvíjela děti po všech stránkách (jak po fyzické, tak po psychické). Pro děti a mládež je totiž potřeba vytvořit specifické podmínky, neboť, jak hovoří Pedagogický slovník¹: *„Mládež – Sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů a hodnot.“*

Vývoj spolků a mládežnických organizací v Československu, později v České republice, můžeme v závislosti od vývojových období společnosti rozdělit do několika etap, které jsou charakterizovány různým stupněm jejich rozvoje, změnami cílů, funkcí, právního postavení, stupně vnitřní i celospolečenské demokratizace, přičemž rozhodující roli sehrává forma politického zřízení a uspořádání. Přelomy mezi jednotlivými etapami způsobují kvalitativní skoky ve vývoji.

Nyní, více než 20 let (to je jednu generaci) od pádu totalitního socialistického zřízení, se naskytá možnost srovnat mládežnické organizace působící na území České republiky z různých úhlů pohledu s dostatečným odstupem a nadhledem.

¹ Průcha, Jan, Mareš, Jiří a Walterová, Eliška. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 1995, s. 120

1. Mládežnické organizace v Československu do roku 1938

V devatenáctém století se v Evropě završuje proces vzniku moderní společnosti a formování novodobých národů. Značný podíl na tomto procesu měla vlastenecká hnutí a spolky v mnohých evropských oblastech, například v německých a českých zemích, kde patřila k nejvýznamnějším hnutí tělovýchovná².

1.1 Československá obec sokolská

Vůbec nejstarším a zároveň nejrozšířenějším tělocvičným spolkem v českých zemích je Sokol, od roku 1889 Česká obec sokolská a po 1. světové válce pak konečně Československá obec sokolská (dále jen ČOS). Běžně se však vždy užívá krátkého názvu Sokol. Na rozdíl od všech ostatních spolků sahají počátky Sokola daleko před přelom 19. a 20. století, které je jinak obdobím počátků a formování většiny ostatních hlavních spolků, ať už tělocvičných nebo mládežnických³.

První český tělocvičný spolek vznikl jako reakce na snahu dostat tehdejší stávající pražské českoněmecké „tělocvičné ústavy“ pod kontrolu zcela německého vedení. V obavě z narůstajícího německého vlivu, založily 16. února 1862 v Praze přední české osobnosti společenského i politického života, jako například vědec J. E. Purkyně, básník F. L. Čelakovský, pedagog K. Amerling či publicista J. Barák, samostatný český tělocvičný spolek, který záhy dostal jméno Sokol. Původně se jednalo o spolek jen dospělých, který se až postupem času začal věnovat i mládeži.

Zajímavý je vývoj jména tohoto spolku. V době formování prvních tělocvičných jednot a hledání pro ně vhodného názvu, probíhaly četné národněosvobozenecké boje jihoslovanských národů proti turecké nadvládě. Jako výraz obdivu k nim a k jejich symbolice, přistoupili zakladatelé nového spolku k volbě symbolického označení

² Waic, Marek a kol. Sokol v české společnosti 1862 – 1938, s. 5

³ Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s.6

„sokol“, což bylo ve starých jihoslovanských bájích jméno mladého hrdiny neohroženě bojujícího za svobodu svého lidu⁴.

Prvním ústředním náčelníkem Sokola byl zvolen Dr. Miroslav Tyrš, člověk, jehož organizačním a vůdčím schopnostem vděčí spolek za dominantní postavení, které si postupem času získal. Není bez zajímavosti, že jím sestavená tělocvičná soustava se svým názvoslovím se stala základem pro povelový systém používaný v československé armádě s mírnými obměnami až do současnosti.

Prvním starostou byl zvolen Jindřich Fügner, který v začátcích nový spolek podpořil především finančně, když za téměř celý svůj majetek nechal postavit první sokolovnu - sokolskou tělocvičnu. Byl to také on, kdo navrhl, aby se členové Sokola oslovovali bratře - sestro, a to bez rozdílu postavení či funkce.

V roce 1862 vzniklo v Čechách dalších sedm jednot, o rok později se přidalo pět a spolek člensky sílil. V sedmdesátých letech došlo k útlumu sokolské činnosti, který ukončil až 1. Všesokolský slet v roce 1882 v Praze na Střeleckém ostrově. Tato slavnost měla v široké veřejnosti mimořádný ohlas a pro sokolské hnutí byl tento úspěch povzbuzením k další činnosti. Po krizi v sedmdesátých letech obnovil jeho společenskou autoritu a urychlil další vzestup. Po svém příchodu do Prahy v roce 1882 se stal aktivním členem Malostranského Sokola i Tomáš Garrigue Masaryk. Krátce před 1. světovou válkou tvořilo Českou obec sokolskou 1.279 jednot a 194.332 členů. Vrcholu dosáhla organizace v roce 1929, kdy členská základna dosáhla počtu 629.136 sokolů všech věkových kategorií, sdružených v 3.130 jednotách⁵.

Princip spojení tělocviku s kultivací duševní a především pak mravní, to byla fundamentální filozofie, o níž se Sokol opíral při svém vzniku. Tyto cíle měly přispět k povznesení českého národa a zformovat vlastenecky uvědomělé a všestranně „zdravé“ občany, kteří by byli schopni vytvořit si a udržet vlastní stát. Filozofii Sokola definuje sám zakladatel Dr. Tyrš ve své stati „Náš úkol, směr a cíl“, jako darwinovskou: „Veškeré dějiny jak tvorstva vůbec, tak lidstva zvláště, jsou věčný boj o bytí a trvání, v němž podlehne a vyhyne, co k životu nadál je neschopné a celku závadno“⁶.

Silný a neskrývaný vlastenecký podtext byl již v dobách c.k. mocnářství důvodem perzekuce, zvláště pak, když se Sokol po vypuknutí 1. světové války postavil na stranu „Dohody“ a právě sokoli byli v legiích z českých spolků zastoupeni

⁴ Kádner, Otakar. Československá vlastivěda. Díl X, s. 584

⁵ Kádner, Otakar. Československá vlastivěda. Díl X s. 584

⁶ Steininger, Bohumil. Přehled dětských a mládežnických organizací v Československu v 19. a 20. století: Učeb. text pro pionýr. prac., s.18

nejpočetněji. Odpor k monarchii byl spojen s nenávistí ke katolickému vyznání, což byla jedna ze základních příčin rozporů nejprve ke katolické části vlastní členské základny a později, po přechodu této skupiny do vznikajícího Orla i k němu⁷.

Po vzniku samostatné Československé republiky se stal Sokol oporou prvního samostatného státního zřízení Čechů a Slováků, zvláště pak v dobách počátečního chaosu a nestability a následně při pokusech svrhnout křehkou demokracii. Dokumentuje to například vůdčí role sokolů při formování tzv. „Národní stráže“ v roce 1918 nebo účast sokolů ve čtyřech praporech dobrovolníků vyslaných na Slovensko na ochranu této části nové republiky proti vpádu maďarských bolševických vojsk Bély Khuna⁸. K excelentním kouskům sokolských bojovníků patřilo například obsazení mostu přes Dunaj a vytvoření předmostí v Petržalce, které předvedla četa tzv. sokolské mostní skupiny. Skupina, vyzbrojena pouze ručními granáty, útočnými noži a nůžkami na stříhání překážek, podlezla pod mostem po traverzách na druhou stranu, kde překvapila a odzbrojila polní stráž a zajala posádku na strážnici – 9 vojáků s výzbrojí, a to bez jediné oběti⁹.

Nový ideový program ČOS byl zformulován 7. valným sjezdem v roce 1924 do čtyř základních bodů:

- program národní,
- zásada demokracie,
- zásada sociální spravedlnosti,
- zásada pokroku¹⁰.

Tyto ideje byly velmi důsledně aplikovány především v práci s mládeží, k čemuž sloužila sokolská občanská výchova.

Sociální skladba členů Sokola byla tvořena většinou středními vrstvami a inteligencí.

Ne bez zajímavosti byla i silná podpora „z hradu“ za prezidentů T. G. Masaryka a E. Beneše. Toto lze například dokladovat i tím, že při velkolepě pojatém státním pohřbu prvního prezidenta Československa Tomáše Garrigue Masaryka doprovázel rakev s jeho ostatky, kromě oddílů vojska a legionářů i oddíl Sokolů¹¹.

⁷ Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s. 7

⁸ Kádner, Otakar. Československá vlastivěda. Díl X, s.588

⁹ Waic, Marek a kol. Sokol v české společnosti 1862 – 1938, s. 115

¹⁰ Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s.7

¹¹ Marek, Vladimír. To šedé ráno, A-Report, 1/2012, s.3

Ústředními sokolskými sjezdy jsou „všesokolské slety“, konající se v nepravidelných intervalech zhruba 5 - 8 let. K nejslavnějším se řadí 10. všesokolský slet v Praze na Strahově roku 1938, jehož se zúčastnilo 348 086 cvičenců a přes 2,3 milióny diváků¹².

Základní sokolské věkové kategorie byli žáci (6-14 let), žačky (6-16 let), dorostenci (14-18 let), dorostenky (14,16-18), muži (nad 18 let) a ženy (nad 18 let). Zpočátku cvičili jen muži, později, ještě za náčelnictví Dr. Tyrše, začali cvičit žáci, dorostenci od roku 1884, ženy od roku 1895. Až po přelomu století byly do soustavy zařazeny žákyně a dorostenky.

Základní jednotkou ČOS je sokolská „jednota“ v místě (obci), přičemž ve větších městech bylo i více jednot. Menší počet jednot (10-15) se sdružuje do „okrsků“ a ty pak do sokolských „žup“, které jsou po „ústředí“ druhou nejvyšší organizační jednotkou a disponují jistou autonomií. Na úrovních žup se také pořádaly slety¹³.

Centrem drtivé většiny jednot v dané obci byly tělocvičny, tzv. „sokolovny“, budované svépomocí z vlastních prostředků členů.

Pokud se jedná o geografické vymezení center sokolství v českých zemích, v začátcích to byla Praha a její okolí, respektive Čechy. Koncem 19. a začátkem 20. století pak začal intenzivnější rozkvět spolku i na Moravě a ve Slezsku. Sokol byl zastoupen jak na vesnicích, tak ve městech¹⁴.

Období druhé světové války, lze z hlediska fungování sokolských organizací rozdělit do dvou časových úseků. V prvních dvou letech ještě sokolské jednoty mohly vyvíjet částečně svoji činnost a členové Sokola se aktivně zapojili i do odbojového hnutí. Ve druhém období, které začíná rokem 1941, dochází k zákazu činnosti Sokola a k hromadnému zatýkání čelných představitelů ústředí, žup i tělocvičných jednot. Oficiálně byly sokolské jednoty zrušeny, mnoho z nich však svoji činnost rozvíjelo pod hlavičkou dalších organizací, například Dělnická tělovýchovná jednota (DTJ), která nikdy nebyla nacisty zakázána.

¹² <http://www.sokol-strasnice.cz/index.asp?menu=789>: 10.11.2011

¹³ Kádner, Otakar. Československá vlastivěda. Díl X, s.593

¹⁴ Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s.8

1.2 OREL

Nejpočetnějším křesťanským spolkem byl bezesporu tělocvičný a kulturní spolek Orel. Počátky této organizace spadají do přelomu 19. a 20. století, kdy se, brzy po vzniku dělnických tělocvičných jednot, začínaly formovat tělocvičné „odbory“ při katolických vzdělávacích a odborných spolcích a kdy došlo k jistému vymezení sokolské členské základny, ve které už pro katolicky smýšlející členy nebylo místo. Zakládání katolických „odborů“ nebylo čistě domácí záležitostí, byl to trend, který se již rozvíjel v několika dalších evropských zemích, například v Belgii, Francii, Německu či v samotném centrálním Rakousku, jako důsledek papežských encyklik Lva XIII., kterými katolíky vyzýval k co nejširšímu zapojení do veřejného společenského života¹⁵.

První tělocvičný „odbor“ vznikl při Jednotě katolických tovaryšů v Praze v roce 1896, na Moravě pak v roce 1902 v Líšni u Brna. V roce 1904 vyjádřil křesťansko-sociální sjezd na Velehradě potřebu sjednotit a ústředně vést katolické tělocvičné „odbory“ (dále jen KTO), ale ke konkrétnímu činu nedošlo. V té době navrhovaný název „Katolický Sokol“ se neujal.

K organizačnímu sjednocení KTO došlo až v roce 1908, kdy byly na 5. křesťanskosociálním sjezdu v Brně KTO sjednoceny pod tzv. Křesťansko-sociální odborovou centrálou dělnickou. Jako zcela samostatný, již s novým názvem „Orel“, se tento spolek konstitoval v roce 1909. Jméno „Orel“ bylo převzato ze Slovinska, kde jím byla již dříve označena obdobná organizace. Orel si zvolil též jednotný kroj, jehož základem se stala blankytně modrá košile. Již od samých počátků, tedy od roku 1909, se organizace otevřela i ženám a dívkám. Téhož roku se také konal ve Vyškově vůbec první Zemský orelský slet, jehož se zúčastnili zástupci 36 odborů z Moravy, Slezska a Vídně a který se do historie zapsal jako „krvavý“, neboť jeho účastníci byli přepadeni zfanatizovanými odpůrci katolicizmu vyzbrojenými holemi a kamením¹⁶.

¹⁵ Kádner, Otakar. Československá vlastivěda. Díl X, s.600

¹⁶ Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s.9

V roce 1910 byly schváleny stanovy spolku a o rok později byla podle nich zvolena první ústřední rada, do jejíhož čela se ve funkci starosty postavil známý katolický kněz a aktivista, dlouholetý předseda pozdější Československé strany lidové, msg. Jan Šrámek.

Za 1. světové války Orel téměř zanikl, činné zůstaly jen tři z předválečných 249 odborů (základní jednotky Orla). Za války bylo do bojů v legiích zapojeno přes 2.200 orlů. Po válce musel Orel svést těžký boj za uhájení své pozice, neboť byl pro svou katolickou ideologii, která byla v postatě státním náboženstvím Habsburské monarchie, označen za zrádce českého národa. Brzy se však několika konkrétními činy zařadil mezi tzv. státoporné síly.

V roce 1921 došlo ke změně organizační struktury Orla, která nahradila dosavadní název základních místních jednotek - „odborů“ tehdy již obvyklým názvem „jednota“. Vyšší organizační jednotkou se staly „okrsky“, jako jakési volné sdružení několika jednot, a župy, které měly větší autonomii a geografickou rozlohou odpovídaly dnešním několika okresům¹⁷.

V roce 1922 se v Brně uskutečnil 1. ústřední slet Orla, což od té doby bývala, patrně po vzoru Sokola, ústřední orelská akce. Konal se ve dvou fázích, nejprve jako dny mládeže 28. - 30. července a poté akce vrcholila 13. - 15. srpna hlavním programem dospělých. Této akci se zúčastnilo 3.104 cvičících žen a 3.848 cvičících mužů¹⁸.

Snad největší a nejslavnější orelskou akcí byly tzv. „Svatováclavské dny Orelstva“ v Praze v roce 1929. Na úvod, 30. června, se konal průvod Prahou, a hlavních dní - cvičení na Strahovském stadiónu, se účastnil i prezident republiky a další celebrity vládního a diplomatického sboru.

Jak už vyplývá z předchozího, ideový základ Orla spočívá v křesťanské filozofii víry, naděje a lásky a je jasně zřetelný z tzv. orelského slibu, který obsahuje tři základní body:

- věrnost římskokatolické víře,
- vlastenecká povinnost k republice,
- věrnost orelským ideám a zodpovědnost k vedení mladé generace ke stejným principům¹⁹.

¹⁷ Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s.9

¹⁸ Bránský, Jaroslav, ed., Vitek, Jaroslav, ed. a Parma, Jaroslav, ed. Orel v Boskovicích - 100 let, s.21

¹⁹ Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s.10

Orelský program tvoří tyto složky: náboženská, národní, tělocvičná a sociální. Hlavními nástroji pak jsou, podobně jako u Sokola, tělocvik a kultura. V kulturní činnosti dosáhla největšího ohlasu orelská divadelní ochotnická činnost.

Centrem orelského života v místech byla tzv. „orlovna“, mnohokrát měla jednota také svoje letní cvičiště, tzv. „orelský stadión“.

Orel ve své členské základně rozlišoval čtyři věkové kategorie: předškolní věk, žáci-žákyně (6-14 let), dorostenci (15-18), dorostenky (15-17 let), muži (nad 18 let) a ženy (nad 17 let). Patrně nejvyššího stavu v období do 2. světové války dosáhla členská základna v roce 1930, kdy byl celkový počet Orlů asi 120 tisíc, ti pak byli sdruženi v 1.213 jednotách. Lze se domnívat, že to byla reakce na všeobecné nadšení v řadách angažovaných katolíků po Svatováclavských dnech v Praze roku 1929.

Centrem orelského dění byla především Morava, kde byla také tradičně vyšší míra obyvatel katolického vyznání, což dokazuje procentuální rozložení členské základny na jednotlivé země tehdejšího Československa. V Čechách působilo 24 % členů, na Moravě a ve Slezsku 62 %, na Slovensku 13 %. Necelé 1 % Orlů bylo také ve Vídni²⁰.

Po Mnichově byla řada českých organizací zakázána, okupační správa prosazovala činnost Kuratoria. Dne 30. listopadu 1941 vydalo policejní ředitelství v Brně zákaz činnosti Orla na Moravě a v Čechách byl úředně rozpuštěn 30. září 1942. Podobně jako u Sokola, činnost Orla pokračovala pod záštitou jiných organizací, které okupační správa nezrušila.

²⁰ Kádner, Otakar. Československá vlastivěda. Díl X, s.600

1.3 JUNÁK

Vedle dvou tělocvičných spolků Sokol a Orel působí na české společenské scéně organizace, která není domácího původu, tedy anglosaský skauting. Základní charakteristikou je zcela programová a prioritní práce s mládeží.

Zakladateli a duchovními otci skautingu jsou dva muži - anglický generál sir Robert Baden-Powell a americký spisovatel, přírodovědec a malíř Ernest Thompson Seton²¹.

Seton již v roce 1902 založil v USA organizaci „Woodcraft Indians“ (Indiáni lesní moudrosti). Baden-Powell 24. ledna 1908 založil v Anglii první skautskou organizaci na světě, tzv. „The Boy Scouts Association of Great Britain“. Zpočátku Seton i Baden-Powell dobře spolupracovali. V roce 1910 Seton založil v USA „Boy Scout of America“, stal se prvním náčelníkem této organizace a Baden-Powella „na oplátku“ přizval do tzv. poradního sboru své původní „Woodcraft Indians“. Baden-Powell naopak požádal Setona o svolení používat „woodcrafterských“ prvků ve své organizaci v Anglii. Před 1. světovou válkou se dokonce zdálo, že oba „své“ organizace spojí, ale válka je patrně tak ideově rozdělila, že byl Seton z „Boy Scout of America“ vyhoštěn a dál se věnoval jen původní „Woodcraft Indians“. V roce 1920 se na 1. světovém „jamboree“²² v Londýně Baden-Powell stal prvním a dlouholetým náčelníkem Světové organizace skautského hnutí (WOSM). Je však nutno uvést, že ač naše československé tehdejší stěžejní skautské organizace patřily k WOSM, byla českému skautingu vždy bližší Setonova forma skautování²³.

Skautská myšlenka se dostala do Čech velmi záhy. Za rok vzniku českého skautingu se pokládá rok 1911, kdy český profesor Antonín František Svojsík, vždy známý jako Antonín Benjamín Svojsík či prostě A.B.S., inspirován návštěvou Anglie, založil první český skautský oddíl. Ještě o letních prázdninách roku 1912 uspořádal

²¹ Nosek-Windy, Václav. Cestou k pramenům: historie skautingu v obrazech. 2., dopl. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2006, str. 4-5

²² jamboree = mezinárodní sraz skautů pořádaný 1x za 4 roky

²³ Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s.11

vůbec první skautský tábor v Čechách ve Vorlovských lesích poblíž hradu Lipnice na Humpolecku. Tábora se zúčastnilo asi 13 mládenců – junáků. Svojsík vše, co se odehrálo na táboře, zaznamenal v publikaci „Den v táboře junáků“. Důraz kladl na ranní cvičení, táborové stavby a dále cvičení orientace podle mapy i hvězd, signalizaci, pozorování zvěře a stopování²⁴. Zároveň v témže roce vydává knihu Základy Junáctví, dílo, kde po vzoru Baden-Powellova Scouting for Boys předkládá svoji představu o českém skautingu. Na rozdíl od Baden-Powella se však Svojsík nespolehal pouze na vlastní síly, nýbrž přizval na pomoc odborníky (bylo jich třicet) z příslušných oblastí, takže kniha je vlastně sborníkem článků týkajících se nejrůznějších aspektů skautingu, a to z teoretické i praktické stránky.

Roku 1914 pak byl založen spolek Junák-Český skaut, po Svojsíkově neúspěšném pokusu realizovat skautské myšlenky a metody na půdě Sokola. Název „junák“, „junáctví“ pochází z teritoria jižních Slovanů, z legend o slovanských hrdinech - černohorských junácích²⁵. Dívčí skauting, jako odbor JČS, se konstituoval v lednu 1915 a jeho předsedkyní byla zvolena Dr. Anna Berkovcová. 15. ledna 1915 začíná vycházet také první skautské periodikum - časopis „Junák“²⁶.

Základním výchovným prostředkem a prostředím pro formování mládeže je příroda a přírodní romantika, přičemž ta ale nemá být únikem z reality tohoto světa. Skautské ideové základy jsou postaveny na třech principech, obsažených také ve skautském slibu:

- vztah k Bohu
- vztah k vlastním povinnostem, k sobě samému a skautským zákonům
- vztah k vlasti a bližnímu (princip služby).

Specifikem českého skautingu, reprezentovaného hlavní organizací- Svazem junáků- skautů Republiky Československé (dále jen SJS RČS), však byl jistý odklon od prvního z vyjmenovaných principů, tedy od vztahu k Bohu, který zakladatel a první náčelník SJS RČS Antonín Benjamin Svojsík odůvodňoval údajným antagonistickým postojem české společnosti ke katolické církvi, která byla v té době v českých zemích nejrozšířenější a byla zde spojována s nenáviděnou monarchií²⁷.

²⁴ Nosek-Windy, Václav. Cestou k pramenům: historie skautingu v obrazech. 2., dopl. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2006, str. 9

²⁵ Svojsík, Antonín Benjamin. Základy junáctví. 3., nezm. vyd. Praha: Merkur, 1991, str.80

²⁶ <http://www.skaut.org/skauting.cr.php>: 9.11.2011

²⁷ Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s.11

V českých zemích se první krůčky organizované skautské činnosti pojí se jménem již zmíněného profesora tělocviku na žižkovské reálce v Praze Antonína Benjamina Svojsíka, který původně zamýšlel uplatnit skautské principy a výchovné metody i v Sokole, který to však odmítl. Proto se Svojsík rozhodl založit samostatnou skautskou organizaci. Zkušenosti získané při své návštěvě Anglie, kde poznával rodící se mládežnické hnutí generála Baden-Powella, ihned začal realizovat se svými žáky z reálky a shrnul je také do první publikace o skautingu, nazvané Český skaut, která byla vydána v únoru roku 1912. Hned záhy na to, v květnu téhož roku, vydal jakousi „bibli“ českého skautingu, která nesla název „Základy junáctví“ a je jakýmsi sborníkem, který pojednává o základních ideových tezích skautingu, rozebírá základy skautské zdatnosti, tábornickou praxi. Svojsík v této publikaci čerpal některé pasáže z Baden-Powellovy knihy „Scouting for Boys“²⁸.

V revolučním roce 1918 se staly tehdejší skautské oddíly oporou nově vznikajícího státního zřízení, daly se do služeb tzv. „Národního výboru“ a proslavily se tzv. „Skautskou poštou“, což byla kurýrní služba poskytnutá nově vznikajícím státním orgánům. V červnu 1919 došlo k sjednocení drobných skautských organizací s JČS a vznikl tak Svaz junáků-skautů Republiky Československé. Některé organizace, které nevstoupily do SJS RČS se sjednotily v roce 1920 do tzv. „Federace československých skautů“, což bylo velmi volné sdružení, které zpočátku početně převýšilo Svojsíkův „Svaz“. Téhož roku byl SJS RČS registrován jako zakládající člen světového skautského ústředí, čímž se jeho dominantní postavení upevnilo²⁹.

Patrně největší a nejvýznamnější akcí meziválečného období v Československu byly tzv. Tábory slovanských skautů v roce 1931, nazývané též „Slovanské jamboree“, kdy se do Prahy sjelo na 15.000 skautů a skautek³⁰.

Velmi podrobně zpracovaný systém činnosti pojí obecné a dílčí cíle a ve svých nárocích má vzestupnou tendenci prostřednictvím komplexu zkoušek a stupňů zdatnosti. Skautská činnost je tvořena různorodými obory: ideová a mravní výchova, výchova k občanství, sociální služba, kultura a umění, přírodověda a environmentální výchova, táboření, zdravověda a výchova ke zdravému životnímu stylu, rukodělná

²⁸ Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s.12

²⁹ Nosek-Windy, Václav. Cestou k pramenům: historie skautingu v obrazech. 2., dopl. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2006, str. 11 - 12

³⁰ Nosek-Windy, Václav. Cestou k pramenům: historie skautingu v obrazech. 2., dopl. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2006, str. 14

zručnost a praktičnost, sport a tělesná výchova³¹.

Především z pedagogických důvodů rozdělovala skautská organizace členskou mládež do několika základních věkových kategorií, čímž respektovala zvláštnosti ontogenetického vývoje psychiky a osobnosti mladého člověka: děti od 7 do 11 let byly sdružovány do skupin „vlčat“ (chlapci) a „šotků“ (dívky); chlapci a děvčata mezi 11 a 16, popř. 18 lety tvořili družiny skautů, respektive skautek; dospívající mládež od 16 do 25 let představovali roveři (hoši) a junačky (dívky); ti, kteří i po dosažení 25 let chtěli dál pracovat a být činnými ve skautské organizaci, byli sdružováni do tzv. klubů old-skautů a táborníků. Prakticky od 18. let se skaut mohl stát vedoucím oddílu, přičemž musel projít systémem skautského vzdělávání činovníků, jehož vrcholem byla tzv. „Lesní škola“, tedy zvláštní tábor pro adepty vedení skautských oddílů, během kterého byl frekventant podroben náročnému vzdělávacímu kurzu poskytujícímu vědomosti ze všech oblastí pedagogického vedení³².

Organizační struktura hlavní skautské organizace v českých zemích vycházela ze základní jednotky - skautského oddílu. Takových oddílů byly ve větších městech i desítky, na vesnicích zpravidla jeden oddíl, pokud tam však vůbec byl. Oddíl byl tvořen zhruba 15 až 50 členy, podle místních podmínek. Oddíl měl své číslo a název a vedl ho skautský vůdce, který měl též svého zástupce. Oddíl se však ještě dál vnitřně rozčleňoval na tzv. „družiny“, tedy zvláštní podskupiny oddílu, tvořené 6-8 členy a vedené rádcem, což byl zpravidla nejstarší z členů družiny, kterému obvykle bylo kolem 14-16 let. Tento družinový systém byl ve své době cosi velmi pokrokového, protože respektoval přirozenou dětskou touhu po malé skupině, partě, „tlupě“.

Snahou a touhou každého oddílu bylo mít vlastní klubovnu, tedy místnost nebo nějakou „boudu“, které měly svou specifickou úpravou a výzdobou jedinečné kouzlo. Do 2. světové války bylo nadřízeným orgánem oddílu okrskové velitelství, odpovídající zhruba velikosti politických okresů. Bylo vedené „velitelem“ nebo také „vůdcem sboru“. Jeho spolupracovníky pro jednotlivé oblasti výchovy a práce s mládeží byli okrskoví zpravodajové. Až po 2. světové válce vznikl mezi oddílem a okrskem ještě mezistupeň, tzv. „středisko“, které sdružovalo několik oddílů, které si byly nějak blízké, ať už ideově (katolická střediska, vodní skauti apod.) nebo geograficky. Nadřazeným orgánem okrsku byla tzv. „župa“, po válce přejmenovaná na „oblast“. Nejvyšším

³¹ Břicháček, Václav. Skautskou stezkou: základní příručka pro skauty a skautky. Vyd. 1. Praha: Junák, 1998, str. 42 - 63

³² Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s.13

orgánem SJS RČS bylo tzv. „ústředí“, které sídlilo v Praze³³.

Jednou z charakteristik skautingu bylo, že se stal aktivitou především městské mládeže, i když vesnické oddíly, zvláště po 2. světové válce, nebyly výjimkou. Členskou základnu koncem roku 1939 tvořilo 65.000 skautů a skautek³⁴.

1.4 YMCA

YMCA – Young Men's Christian Association, tj. křesťanské sdružení mladých mužů (česky též Ymka), vzniklo v roce 1844 jako prostředek křesťanské pomoci mladým lidem, "ztraceným" v rychle se industrializujících a odlidšťujících městech Anglie. Jejím zakladatelem byl tehdy 23letý obchodní příručí George Williams. V roce 1894 měla YMCA již přes 500.000 členů ve 34 zemích. V témže roce byl Williams královnou Viktorií povýšen do rytířského stavu a městská rada Londýna jej jmenovala čestným občanem města za jeho životní dílo. Od té doby se rozšířila po celém světě³⁵.

Když v roce 1873 vznikla první rakousko-uherská Ymka ve Vídni, do její činnosti byla zapojena celá řada Čechů, studentů a učňů, kteří ji také mnohokrát reprezentovali na mezinárodním fóru. Přímo do Čech se Ymka dostává o 13 let později, kdy vzniká první skupina v Praze. Zpočátku tato myšlenka narážela na nepochopení, a teprve o rok později, roku 1855, byly sestaveny první stanovy. Řada obtíží byla dána také nedůvěřivým postojem tehdejší policie, které vadil výlučně náboženský ráz spolku. Po dvojím vrácení stanov byl spolek nakonec oficiálně ustaven v roce 1886.

Podle pražského vzoru začíná vznikat celá řada dalších Křesťanských spolků mladíků. Statistika roku 1893 mluví o 11 spolcích se stanovami (9 evangelických, 2 svobodné reformované). Spolky požívaly ochranu spolkového a shromažďovacího

³³ Slavotínek, Ivo. K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948, s.13

³⁴ Nosek-Windy, Václav. Cestou k pramenům: historie skautingu v obrazech. 2., dopl. vyd.

Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2006, str. 16

³⁵ <http://www.ymca.cz/info-o-ymca/historie/> 12.11.20011

zákona, ne však ochrany církevního zřízení, i když jejich vazba na místní sbory byla velmi těsná (na evangelické půdě byla funkce předsedy spolku vyhrazena místnímu faráři).

Pokus o integraci obou větví (evangelické a svobodné reformované) však přes značné úsilí některých ženevských sekretářů Ymky vyzněl naprázdno. I mezi evangelíky samými vládla tehdy nálada spíše bojová a konkurenční, než snaha spolupracovat. Dalším důvodem nepřilíš velikého rozmachu byla přísná pravidla, která platila pro členy spolků (přísný mravní život, například zákaz tance, ochotnických divadel, venkovských slavností, posvícení, muziky a výletů a samozřejmě také návštěvy hostince). Spolky se tak stávaly malou uzavřenou skupinou bez velké přitažlivosti. Spolková forma sdružování u nás trpěla policejním dozorem a obecnou nedůvěrou úřadů, společnosti i církví.

Další závažnou otázkou byla otázka „ženská“. Na řadě míst pracovali mladí muži i ženy společně, občas ke značné nelibosti ženevského ústředí, vyjadřované některými jeho představiteli.

Od roku 1898 dochází k obratu v dosavadním vývoji. Práce začíná mít ráz čistě církevní, je určena mladým lidem obojího pohlaví společně. Začíná se používat nová organizační forma – sdružení, a celé pojetí práce vychází neustále více vstříc poměrům a potřebám církve. Svoje pokračování nachází tento trend ve Svazu českobratrské mládeže evangelické (SČME).

Vztahy se ženevským ústředím pokračují však čile i nadále. Česká sdružení se dokonce ucházela o pořadatelství světové konference Ymky v roce 1914, nakonec se však zalekla množství práce s tím spojené a svou kandidaturu odvolala.

V červenci 1914, v předvečer první světové války, se v Černilově sešel šestý sjezd sdružení a jeho téma znělo: víra, naděje, láska. Černilov byl zvolen proto, že tam byly sbory reformovaného i luterského vyznání. Na půdě sdružení totiž došlo během posledního období k výraznějším kontaktům a sjednocovacím snahám, které nacházely čím dále více půdy mezi mládeží obou církví. Sdružení přispěla velmi výrazně k tomu, co vyvrcholilo o několik let později spojením české luterské a reformované církve³⁶.

Válečné události téměř zcela ochromily veškerou činnost a odňaly mnoha lidem odvahu a chuť k další práci. Pro řadu sdružení v jiných zemích byla válka podnětem k nové a intenzivnější činnosti: řada sekretářů odcházela na frontu a pracovala mezi

³⁶ <http://tensingnachod.wz.cz/ymca.htm.html> 12.11.2011

vojáky; tak se s prací Ymky setkala celá řada našich vojáků. Za první světové války prokázala YMCA velice cenné služby dohodovým armádám. Za frontou i v zázemí zřizovala pro vojáky útulky, kde mohli trávit volný čas. Pomáhala vzdorovat hlavně těm nebezpečím vojenského života, která podkopávala mravní odolnost mužů. Jedním z nejzákladnějších tomto ohledu je nucená nečinnost a nedostatek možností využití volného času. Když se ruští legionáři vraceli kolem celého světa do Evropy a do vlasti, služby této organizace vděčně přijímali³⁷. Spolu s vracejícími se legionáři přichází do ČSR celá řada pracovníků Ymky, kteří budují domovy pro válečné vysloužilce a starají se o ně i jiným způsobem.

V roce 1920 požádal prezident Masaryk ženevské ústředí, aby podpořilo práci Ymky v novém československém státě. Z USA a Kanady přichází několik desítek sekretářů, kteří pilně pracují, a Ymka začíná růst. Práci Ymky řídí silný ústřední výbor, ve kterém působí řada lidí zvučných jmen, např. Rádl, Drtina, Havel a další. Iniciativa k práci tak, na rozdíl od předchozích dvou etap, vychází shora, z ústředí Ymky³⁸.

V Československé Ymce však záhy převládl zájem o sportovní a sociální činnost. Na prvním místě byla výchova chlapců k fair play. Budovala se hřiště, zaváděly nové hry - basketbal, volejbal, americký pasák a další. V Ymce vyrůstali špičkoví sportovci. V budově pražské Ymky Na Poříčí byla vedle tělocvičen, bazénů a sprch první krytá běžecká dráha. Vedle sportovní činnosti se na půdě Ymky konaly přednášky, scházely se kluby a učilo se řečem. V budovách Ymky, které byly postaveny v Bratislavě, Olomouci, Hradci Králové, Liberci, Kroměříži, Znojmě a Lučenci byly vedle ubytování pro studenty také noclehárny, mléčné jídelny, kavárny. Pro práci s chlapci postavila Ymka řadu letních táborů.

Zpočátku práci v Československé Ymce financovalo světové ústředí Ymek, ale brzo se stala Ymka v Československu finančně soběstačnou. Platila si své sekretáře a po celou dobu první republiky rozšiřovala své působení. Samostatně na její půdě pracovalo vydavatelské oddělení Ymky, ústředí Svazu českoobratrské mládeže evangelické - SČME - a od roku 1927 též Akademická Ymka – AY³⁹. Akademická Ymka se věnuje práci mezi studenty. Během jejího působení jí byla formována celá řada osobností veřejného, politického i církevního života, například dcera prvního Československého prezidenta Alice Masaryková, prvorepublikový senátor Václav

³⁷ Hynek, V. Jaroslav, Hlaváč Pavel. YMCA v proměnách času. Praha, s. 6

³⁸ <http://tensingnachod.wz.cz/ymca.htm.html> 12.11.2011

³⁹ Šimsová, Milena. V šat bílý odění: zápasy a oběti Akademické Ymky 1938-1945: vzpomínky, svědectví a záznamy vyprávění. 1. vyd. Benešov: EMAN, 2005, str. 6

Klofáč, stavitel a podnikatel Václav Havel st., či socioložka Jiřina Šiklová.

Při práci s mládeží si YMCA vždy kladla za cíl program s názvem Čtyřstranná výchova chlapců, který zahrnoval tyto oblasti:

- Vzdělání – školní vzdělání, mimoškolní vzdělání, zdravotnictví, řečnictví, dějiny světa, umění, studium přírody, schopnost celková.
- Stav tělesný – péče o zdraví, táboření, hry týmové, společenské hry, vodní sporty, atletika, tělovýchovná zkouška, zdravotní stav.
- Schopnosti sociální – poměr k domovu, přátelství, poměr k lidstvu, občanství, služba bližnímu, životní cíl, světový názor, cvik ve službě druhým.
- Rozvoj duchovní – modlitba, Bůh v přírodě a umění, náboženské přednášky, znalost bible, dějiny bible, dějiny křesťanství, poměr k církvi, náboženství a já, osobnost duchovní.

Lewis W. Reiss, jeden z ředitelů tělovýchovy YMCA v jednom ze svých článků píše: *“Dílo Ymky určeno je k všestrannému zaokrouhlenému rozvoji chlapců a mladých mužů, a proto program této práce je čtyřstranný, sestávající z činnosti náboženské (duchovní), vzdělávací, tělovýchovné a společenské“*⁴⁰.

V době svého největšího rozkvětu mezi válkami měla Československá Ymka na 20.000 členů a byla nositelem a průkopníkem mnoha nových věcí, jak na poli práce s mládeží, sportu a táboření, tak na poli rozvoje mladé československé demokracie. Rozvoj Ymky však zastavila válka.

⁴⁰ Hynek, V. Jaroslav. YMCA v proměnách času. Praha, s. 38, 39

2. Mládežnické organizace v Československu v letech 1938 – 1945

2.1 KURATORIUM

Myšlenka organizovat českou a moravskou mládež v nacistickém duchu se objevila již v samotných počátcích existence protektorátu. Ve vedení nacistického státu panovalo přesvědčení, že převýchovou vhodné části dospívajících se lépe podaří naplnit vize o budoucnosti českomoravského prostoru. Jako každý totalitní režim, tak i německý nacionální socialismus si jasně uvědomoval, že systematický tlak na nejmladší generaci je nutnou podmínkou pro snazší ovládnutí porobeného národa v budoucích letech.⁴¹

Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě byla organizace totalitního typu povinně soustřeďující mládež ve věku od desíti do osmnácti let, která sloužila k její mimoškolní výchově v duchu konformním s nacistickou ideologií, válečnými cíli třetí říše a jejími představami o úloze českého národa v takzvané Nové Evropě. Založeno bylo z iniciativy německé okupační moci v čele se zastupujícím říšským protektorem Reinhardem Heydrichem a s vydatným přispěním části českých kolaborantských kruhů 28. května 1942, oficiálně zahájilo svou činnost 13. března 1943 a přetrvalo až do konce existence Protektorátu Čechy a Morava. Předsedou kuratoria se stal ministr lidové osvěty protektorátní vlády Emanuel Moravec, jeho generálním referentem byl jmenován František Teuner.⁴²

Vlastní přípravná činnost začala na jaře 1942, kdy již na území Čech a Moravy působil zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich. Právě tento nacistický pohlavář měl eminentní zájem na brzkém fungování Kuratoria, jak je patrné z následujících slov:

⁴¹ Hes, Milan : Česká mládež pod hákovým křížem. Přísně tajné! Praha 2010, č. 1, str. 94

⁴² <http://www.usd.cas.cz/cs/stranky/casopis-soudobe-dejiny/rocnik-xi/cislo-i-ii>

„Nejde přece o to, aby se každému dítěti dostalo vyššího školního vzdělání a aby dítě dosáhlo nějakého akademického titulu, ale jde o to, aby si každý podle svých schopností osvojil vhodné povolání a aby dostal v určitých letech zásadní orientaci k myšlence říše a vlasti. Nemůžeme si dovolit, aby byla česká mládež vychovávána v duchu nihilistického vagabundismu nebo jen intelektuálního diskutování pro diskutování.“⁴³

Hlavní náplní činnosti Kuratoria byla ideologická indoktrinace mládeže pod názvem „duchovní výchova“, dále pořádalo sportovní a kulturní soutěže s propagandistickým vyzněním, pracovní brigády a prázdninové tábory, ke konci války organizovalo nasazení české mládeže na zákopové práce v říši i protektorátu. Kuratorium vytvořilo vlastní územněsprávní strukturu, opíralo se však přitom o síť stávajících spolků, zejména sportovních.

Vzorem kuratoria byla Hitlerjugend, její poradci v něm měli hlavní slovo. Kuratorium vydávalo řadu periodik pro chlapce a dívky i dalších publikací s propagandistickým a instruktážním obsahem, jež se měla stát nosným pilířem mentálního přerodu mladé generace. Vycházela z ideologické koncepce Emanuela Moravce a ve čtyřech oblastech:

- dějiny
- Říše a její zařízení
- kultura
- nový způsob života

předestírala mládeži historické vzory soužití Čechů pod německým patronátem a příklady německého hrdinství a dokonalosti. Činovníci kuratoria přitom ostře kritizovali tramping a takzvané potápkovství⁴⁴, které se vyznačovalo charakteristickým oblékáním a ležérním životním stylem. Spatřovali v nich totiž úpadkový přežitek prvorepublikové výchovy a ohrožení vlastního výchovného projektu.

Všechna protektorátní mládež "árijského" (tj. nežidovského) původu ve věku od deseti do osmnácti let podléhala povinné službě. Organizace měla vojenskou strukturu a byla založena na jednotné tělesné, duševní a mravní výchově. Všechny doposud existující mládežnické spolky a tělovýchovné jednoty se musely přihlásit ke spolupráci s Kuratoriem.

⁴³ Hes, Milan : Česká mládež pod hákovým křížem. Přísně tajné! Praha 2010, č. 1, str. 95 - 96

⁴⁴ Výraz byl odvozen od určité taneční figury při swingu připomínající potápění

Protektorátní mládež měla využít všech svých dobrých vlastností a žít stejně šťastný a smysluplný život jako mladý člověk v Říši. Právě Kuratorium mělo být místem, kde mládež bude posilovat své duševní i fyzické schopnosti. Absolventi této výchovy měli být pevnými nositeli „nového řádu.“ Teuner oceňoval na Kuratoriu ten fakt, že konečně byla založena organizace, která sjednotila veškeré sportovní, kulturní i výchovné činnosti do jediného ideového proudu a zároveň ve Slaném slíbil, že Kuratorium bude mít pro potřeby české mládeže k dispozici všechny dostupné materiální i lidské zdroje. Za potřebné zázemí poděkoval zastupujícímu říšskému protektorovi i protektorátní vládě Jaroslava Krejčího. Projev Teuner ukončil „výkladem“ symboliky znaku Kuratoria. „*Znak symbolizuje tisíciletý příklad svatého Václava orlicí svatováclavskou a doplněním znaku hákového kříže na její hrudi spolu se znaky slavných zemí Čech a Moravy. Pochopí-li každý význam i závazky těchto symbolů a bude-li vždy v jejich znamení vedena výchova naší mládeže, pak také vyplní se slova modlitby: Nedej zahynouti nám, ni budoucím!*“⁴⁵

Pro chlapce a dívky byly organizovány hlavně sportovní akce, soutěže a závody. Mládež jezdila do výcvikových táborů a internátních škol. Chlapci a dívky žili v přírodě, pravidelně cvičili a soutěžili a poslouchali přednášky v nacistickém duchu. Ti nejlepší byli vybíráni do tzv. Vzorných rojů. Pod záštitou kuratoria probíhaly kulturní a sportovní akce, z nichž největší byl »Týden mládeže« v červenci 1944⁴⁶.

Ve druhé polovině roku 1944 zřídilo takzvané ZZ-oddíly (oddíly zvláštního zasazení), které se měly stát jeho morální a světonázorovou elitou a byly určeny hlavně pro odstraňování následků spojeneckých náletů. Dále se Kuratorium podílelo na organizaci odjezdů totálně nasazené mládeže do Říše a na zákopové práce. Aktivní kolaboranti z řad členů Kuratoria prováděli dále konfidentskou činnost a nejoddanější z nich dokonce vstupovali do „Svatováclavské roty“, která měla být po boku nacistického Německa nasazena v roce 1945 na blížící se frontu. Zánik protektorátu sebou přinesl i konec této organizace.⁴⁷

V české společnosti se kuratorium netěšilo větší oblibě, neboť za vnějškovou konformitou se skrývala nedůvěra, nechuť a pasivní odpor společnosti, vzrůstající

⁴⁵ Hes, Milan : Česká mládež pod hákovým křížem. Přísně tajné! Literatura faktu 2010, č. 1, str. 98

⁴⁶ V průvodu Prahou se však provolávala dvojsmyslná hesla, jako například „*Ať žije česká Praha*“, což nacisty šokovalo.

⁴⁷ Hes, Milan : Česká mládež pod hákovým křížem. Přísně tajné! Literatura faktu 2010, č. 1, str.102.

s blížícím se koncem války. To se projevilo i ve skutečnosti, že se do kuratoria podařilo začlenit jen zhruba polovinu z jednoho milionu mladých lidí v příslušném věku.

2.2 Hlinkova mládež

Historické vymezení Hlinkovy mládeže, její vznik, činnost i zánik jsou přímo spjaty se státoprvnou stranou tzv. 1. Slovenské republiky – Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou (HSLĽS). Vzniku Hlinkovy mládeže (HM) předcházela desetiletá činnost Ústředí slovenských katolíckých skautů a jiných organizací, jejichž organizační, programová, ideová a výchovná stránka se staly jakousi kostrou této jedné z nejvýznamnějších masových organizací mládeže 1. Slovenské republiky. Organizační začátek Hlinkovy mládeže lze datovat od prosince 1938, nicméně tato myšlenka funkcionářů HSLĽS a vytvoření Hlinkovy gardy sahá podstatně hlouběji do historie jejích předchůdců, a to především Orlu, Slovenských katolíckých skautů a jiných sdružení.

Po zrušení jednotlivých spolků a přechodu jejich kompetencí pod správu Hlinkovy gardy jako jediné polovojenské, tělovýchovné a pořádek udržující organizace znamenalo téměř monopol ve výchově slovenských dětí až do jejich dospělosti. Děti a mládež ve věku 6 – 19 let tvořily dorost Hlinkovy gardy, pojmenovaný Hlinkova mládež, která „... vyrostla z vůle slovenského národa, zrodila se z potřeb slovenského lidu a národ ji pověřil úlohou ztvárňovat a pro život připravovat nové, uvědomělé Slováky...“ a spolu s Hlinkovou gardou měla být „... jednotným celkem, sledujícím jedinou myšlenku, jedinou ideu, jedinou úlohu, jeden cíl pod vedením jednoho velitele. Touto myšlenkou, úlohou a cílem je povznesení slovenského národa mravně,

*nábožensky, hospodářsky, sociálně a nadevše branně v jediném pojmu státnosti.*⁴⁸“

Vláda Slovenské republiky jmenovala hlavním velitelem Hlinkovy gardy Karola Sidora, který si vybíral a jmenoval svého zástupce, velitele sborů, oddělení a další funkcionáře.

Posláním HM bylo poskytovat chlapcům celistvou mravně-náboženskou, národní, kulturní, osvětovou, technickou, tělesnou, strážní, pohotovostní, obrannou a sociálně-zdravotní přípravu. Výchova byla zaměřena jako organická příprava na společenský, občanský a též i vojenský život v nové Slovenské republice. Hlinkova mládež se podle plánů tvůrců její myšlenky měla stát elitní organizací, kde „musí panovat kázeň, služba a radost.“⁴⁹“

Kostru Hlinkovy mládeže tvořili členové a vůdcové – mnozí z nich kvalitní metodičtí pracovníci a vychovatelé, kteří do Hlinkovy mládeže přešli zejména ze spolku Slovenských katolických skautů. Některé pobočky Slovenských katolických skautů vstoupily do Hlinkovy mládeže jen přejmenováním a pokračováním v původní činnosti, protože považovaly za přirozené pokračovat dále ve výchově dětí.

Původně byl vstup do Hlinkovy mládeže dobrovolný. Nicméně v květnu a červnu 1939 se uskutečnily porady vedení Hlinkovy slovenské ľudové strany, jejichž výsledkem byla koncepce: „Jeden národ – jedna strana“. Hlinkova garda se měla stát nositelkou a vštěpovatelkou ideologie HSLS a „sjednocovatelkou“ slovenského národa.

Vládním nařízením č. 220/1939 z 5. září 1939 o Hlinkově gardě bylo nařízeno, že každý občan slovenské národnosti mužského pohlaví ve věku od 6 do 60 roků, s výjimkou Židů a Romů, je povinen vykonat kromě vojenské povinnosti i další služby na ochranu vlasti. Občané mladší 18 let se měli na tyto služby připravovat v Hlinkově mládeži. Toto nařízení stanovilo povinný vstup mládeže do Hlinkovy mládeže ve věku 6 – 19 let. Místní vůdci měli povinnost vést v evidenci všechny mladé chlapce žijící v jejich obvodu. Povinné členství však mělo nečekaně negativní dopad – nedostatečný počet kvalitních vychovatelů vedl u mnoha jednotek Hlinkovy gardy k činnosti formální, nezajímavé. „Mládež ví, že tento i další týden bude na schůzce jen moralizování a kázání. Když chceme mládež převychovat, chce to život, pohyb, skok, tance, schůzka musí mít spád...“⁵⁰

⁴⁸ Časopis Stráž, roč. 3, 1942, č. 6-7, s. 190

⁴⁹ Milla, Michal. Hlinkova mládež 1938-1945. 1. vyd. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008, str. 48

⁵⁰ Milla, Michal. Hlinkova mládež 1938-1945. 1. vyd. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008, str. 54

Nucený vstup pod hrozbou přísných sankcí však vyvolal ve slovenské společnosti nevoli. I proti vládnímu nařízení byla povinnost vstupu pro mládež z některých stran ignorována. Členskou základnu Hlinkovy mládeže tvořily převážně děti a mládež z měst, podstatnou část členstva tvořili studenti a mládež ze středních vrstev obyvatelstva.

Práce v HM spočívala na bedrech jednotlivců, kteří měli být vychovávaní jako vůdci zodpovědní za své činy. Tito vůdci vedli své kamarády sdružené v jednotlivých formacích podle věku:

Chlapci ve věku 6-11 let se nazývali "Vlčatá". Byli vychovávaní k samostatnosti, zasvěcování do tajů ručních prací a životu v přírodě. Přes prázdniny jezdili stanovat do přírody na tzv. „Kolonie“, kde si zdokonalovali své znalosti a schopnosti společného soužití.

11. - 16. letí chlapci byli „Skauti a Orli“, jejichž náplň práce byla podobná jako u vlčat, ale přiměřená jejich věku. Tito chlapci zásadně pracovali v malých družinách, tj. 7 chlapců a vůdce. Tři družiny tvořily četou, základní jednotku HM, která měla zabezpečenou samostatnost po organizační, programové i hospodářské stránce.

Chlapci starší 16. let se nazývali „Junáci“. Byli vychovávaní, jak se mají chovat ve společnosti, byli vedeni ke správnému rodinnému, občanskému a případně vojenskému životu. U junáků se zdokonaloval smysl pro praxi na poli odvahy, samostatnosti a zodpovědnosti.

Vládní nařízení uložilo vykonávat brannou výchovu mládeže přiměřenou věku pro mládež ve věku do 19. let. Tento bod zahrnoval i všechny děti a dorostence, kteří se nepřihlásili do Hlinkovy mládeže, ale věkově patřili pod vedení vůdců Hlinkovy mládeže. Vůdcům tedy podléhali ve věcech branné výchovy všichni mladíci ve věku 6 – 19 let, kteří byli povinni projít brannou výchovou.

Prvním z předpokladů na výkon branné výchovy ve všech obcích bylo, aby jednotky Hlinkovy mládeže nebo jejich vůdci pracovali v každé obci na Slovensku. Minimální jednotkou měla být četa.

Ministerstvo školství a národní osvěty ve svém oběžníku vyzvalo školy k aktivní spolupráci při uskutečňování branné výchovy v Hlinkově gardě. Vyzvalo ředitelství a správy škol, aby v mimoškolní době uvolnili tělocvičny, cvičiště a jiné místnosti škol tam, kde nejsou k dispozici, nebo kde nepostačují jiné vhodné veřejné budovy (kulturní domy, spolkové domy, orlovný a sokolovny). Spolupráci měli podporovat školské inspektoráty, které měli velitelům Hlinkovy gardy a Hlinkovy mládeže vycházet podle

možností ve všem vstříc. Učitelé a profesori se měli do branné výchovy zapojit s „... plným porozuměním, pochopením a celou svou osobností a vlivem“. Zapojení se do branné výchovy se hodnotilo jako důležitá složka mimoškolní činnosti učitelů a započítávala se i při určování jejich kvalifikace.

Ke konci 2. světové války byly jednotky Hlinkovy mládeže využívány především k budování opevnění, které mělo zastavit, nebo alespoň zpomalit, postup Rudé armády od severovýchodu. Do pracovních táborů Hlinkovy mládeže byli soustřeďováni nejen středoškoláci a vysokoškoláci z blízkých měst a obcí ohrožených postupem fronty, ale i mládež z ostatních částí Slovenska. Náplní práce byly zákopnické práce, budování bunkrů a krytů a stavění protipěchotních a protitankových zátarasů. Pracovní nasazení trvalo 6 hodin denně. Dále byl v programu zahrnut pořadový výcvik a národně-politické přednášky. Byl zde i čas vyhrazený pro „pravdivé objasňování věcí a vyvracení nepravd nepřátelské propagandy“, součástí bylo i odůvodňování opevňovacích prací „... abychom dali mládeži prostor vyjádřit takto nesouhlas s úmysly nepřítele, účinnou spoluúčast zdolávat bolševické nebezpečí“⁵¹.

S postupujícími spojeneckými vojsky opouštěli své pozice nejen státní orgány Slovenské republiky, ale i mnozí velitelé Hlinkovy gardy a vůdci Hlinkovy mládeže. Jak postupovala fronta, tak se stahovaly i pracovní tábory Hlinkovy mládeže s povinně nasazenou mládeží. I když se vláda snažila evakuaci držet na bázi dobrovolnosti, německé orgány rozhodly o povinné evakuaci mužského obyvatelstva ve věku 16 – 60 let. Mládež měla být nadále nasazována na obranné práce, členové Hlinkovy mládeže pak měli být evakuováni do Rakouska. Rudá armáda však neočekávaně provedla útok na Vídeň a tyto plány tak byly zmařeny. Mnoho funkcionářů však emigrovalo před spravedlností za hranice, například Karol Sidor do Vatikánu.

Po zahájení Slovenského národního povstání 29. srpna 1944 vydala dne 1. září 1944 povstalecká Slovenská národní rada deklaráci, která ji opravňovala jednat jménem celého národa. Ve svém Nařízení SNR č. 4 rozpustila vládnoucí Hlinkovu slovenskou lidovou stranu a další strany a organizace, včetně Hlinkovy gardy a Hlinkovy mládeže. Majetek těchto rozpuštěných subjektů propadl ve prospěch státu. Hlavní funkcionáři byli po ukončení války odsouzeni za činnost proti státu a lidu.

⁵¹ Milla, Michal. Hlinkova mládež 1938-1945. 1. vyd. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008, str. 166

3. Mládežnické organizace v Československu v letech 1945 – 1989

3.1 Krátké poválečné oživení

Poválečná rekonstrukce se v obnoveném Československu nesla ve znamení politického nástupu levice. Již podle ilegálních protifašistických a politických seskupení došlo ke sjednocení postupu všech politických směrů, a to i za spolupráce komunistů. Již v květnu 1945 bylo spolčování omezeno, aby se na základě stanovené kolektivní viny Němců a Maďarů zabránilo jejich vlivu na společenský život. Rostoucí vliv levice se v Československu odrazil i ve výsledcích prvních poválečných voleb do parlamentu v roce 1946, když Komunistická strana Československa získala většinu.

Podle dohody všech politických stran z května 1946 se měly všechny organizace budovat na zásadách dobrovolnosti, demokracie a politické nezávislosti⁵². Ze strany komunistů zde však byla jednoznačná snaha o politizaci a centralizaci všech organizací - zařazení masových organizací (přednostně odborových a tělovýchovných) do existující struktury politických stran Národní fronty. Cílem bylo celkově ochromit jakékoliv dobrovolné aktivity.

Všechny do té doby existující organizace, sdružení a spolky, které „nepomáhají při výstavbě socialismu“ se v průběhu let 1948 – 1951 začlenily do specializovaných organizací, nebo byly rozpuštěny. Funkcionáři byli poté často státní mocí perzekuováni, majetek těchto organizací byl zestátněn. Řada tradic a činností však nadále pokračovala – více či méně oficiálně – nyní však pod hlavičkou státem zřízené a kontrolované organizace.

⁵² ŘEHŮŘEK, Miloš: Spoločenské organizácie v socialistickom politickom systéme. Bratislava, Veda 1982, str. 188

3.2 Československý svaz mládeže

Československý svaz mládeže (ČSM) byla jednotná mládežnická organizace v Československu, řízená Komunistickou stranou Československa. Vznikla v roce 1949 sloučením jednotných národních mládežnických organizací, které byly založeny v roce 1945 na osvobozeném území Československa.

Na úplném počátku však stojí mládežnické hnutí, fungující uvnitř sociálně demokratické strany na počátku 20. století, které nebylo až do počátku dvacátých let organizačně samostatné. Osamostatnilo se až v únoru 1921, kdy byl založen Svaz komunistické mládeže Československa – Komsomol. V roce 1922 vedle tohoto svazu vznikla i samostatná dětská komunistická organizace – Mladí průkopníci⁵³. Zpočátku však československý Komsomol fungoval napůl ilegálně. Až v roce 1926 začal fungovat jako legální samostatná mládežnická organizace. Již na jaře roku 1932 však byla činnost Komsomolu ministerstvem vnitra zastavena a tato organizace opět přešla do ilegálního fungování. Tento stav trval, s mírnými změnami, fakticky až do roku 1945.

Ve dnech 23. - 24. 4. 1949 proběhla v Praze ustavující konference, na které se čtyři národní organizace (Svaz mládeže Karpat, Zváz slovenskej mládeže, Svaz české mládeže a Svaz polské mládeže) sloučily v jednotný Československý svaz mládeže. Současně byla ustavena jednotná dětská organizace - Pionýrská organizace ČSM⁵⁴. Svaz byl složkou Národní fronty a podléhal přímému řízení KSČ. Vznik jednotné ČSM znamenal násilnou likvidaci všech ostatních (nekomunistických) mládežnických organizací a persekuci jejich vedoucích představitelů.

Základem ČSM byly základní organizace ustanovované v rámci pracoviště, školy, vojenské jednotky a podobně. Všechny základní organizace na území okresu či města tvořily okresní nebo městskou organizaci, ty pak dále tvořily krajské

⁵³ kolektiv autorů: *Pionýrská encyklopedie*, vydala Ústřední rada PO SSM v nakl. Mladá fronta, Praha 1978, str. 22

⁵⁴ kolektiv autorů: *Pionýrská encyklopedie*, vydala Ústřední rada PO SSM v nakl. Mladá fronta, Praha 1978, str. 27

organizace. Krajské organizace na Slovensku tvořily územní organizaci ČSM na Slovensku, všechny krajské organizace tvořily celostátní organizaci ČSM. Všechny orgány byly voleny zdola nahoru veřejným hlasováním, v rozhodování platil většinový princip.

Nejvyšším orgánem krajské organizace byla krajská konference a krajský výbor ČSM, obdobně tomu bylo pro okresní a městské organizace. Ve městech a velkých obcích mohl navíc existovat místní výbor ČSM. Základní organizace musela mít nejméně 5 členů. Nejvyšším orgánem základní organizace byla členská schůze konaná nejméně jednou měsíčně, účast na členských schůzích byla povinná. Činnost základní organizace řídil výbor, který volil ze svého středu předsedu.

Nejvyšším orgánem ČSM byl sjezd svolávaný jednou za čtyři roky, v období mezi sjezdy řídil činnost ústřední výbor. 1. sjezd proběhl ve dnech 7. 6. - 10. 6. 1950 v Praze, kterého se zúčastnilo 1.822 delegátů. Nejvýznamnějším dokumentem tohoto sjezdu se stal projev předsedy KSČ a prezidenta republiky Klementa Gottwalda, který ocenil záslužnou činnost Svazu mládeže při výchově mladého pokolení a nastínil hlavní úkoly, jimiž se měl sjezd zabývat a které by měly být náplní celé činnosti ČSM. Po ukončení 1. sjezdu ČSM se 11. června na Václavském náměstí v Praze uskutečnila velká manifestace československé mládeže, vyjadřující „pevné odhodlání vybudovat v Československu socialistickou společnost. První sjezd ČSM byl dovršením dlouholetého zápasu KSČ za sjednocení mladého pokolení a vytvoření jednotné masové organizace československé mládeže.“⁵⁵ Nadále se sjezdy konaly každé čtyři roky.

Podle stanov z roku 1958 se členem Československého svazu mládeže mohl stát každý občan ve věku od 15 do 26 let, který uznával stanovy ČSM, který souhlasil s programem a organizačním řádem ČSM, plnil usnesení ČSM a platil členské příspěvky. O přijetí rozhodla příslušná základní organizace, která mohla rovněž na základě žádosti členství prodloužit nad horní věkovou hranici.

Hlavním cílem svazu bylo ideologické působení na mládež a prosazování politiky vládnoucí strany všemi prostředky školní i mimoškolní výchovy. Základ výchovného systému vycházel ze zrušeného Junáka, byl však upraven pro potřeby komunistického státu.

ČSM se stal v součinnosti s ROH hlavním pořadatelem letních pionýrských táborů, organizoval sportovní akce, např. Mezinárodní lehkotletický čtyřboj přátelství.

⁵⁵ Karpětová, E., Přehled sjezdů ČSM, SSM, str. neuvedena

Byly pořádány „akce solidarity“ na podporu spřátelených zemí. V první z nich, pod názvem „Bagr pro Koreu“, byly získány prostředky na pořízení osmi bagrů.

ČSM při výchově dětí a mládeže úzce spolupracoval nejen se školami, ale i výrobními závody. Do historie mládežnického hnutí se v padesátých letech zapsaly především stavby mládeže. Byla to například první etapa výstavby Nové hutě Klementa Gottwalda v Kunčicích u Ostravy, která byla dokončena koncem roku 1952, dále pak stavba Přehrady mládeže na řece Váh u Púchova a další. Také byly organizovány brigády mládeže do pohraničí. První brigáda odjela v polovině března 1954 z Kolína na Šumavu. Hlavním úkolem těchto brigád bylo pomoci při dokončení osídlování našeho pohraničí. V letech 1954 a 1955 odešlo na brigády do pohraničí přes 20.000 chlapců a děvčat, z toho skoro 2.000 z nich tam zůstalo natrvalo.

Na počátku šedesátých let pokračoval ČSM v jednotlivých úsecích své činnosti stejným způsobem jako v minulém období. ČSM měl být masovou organizací sdružující všechny sociální skupiny, ve skutečnosti však již v polovině šedesátých let většinu členů tvořila studující mládež. Během šedesátých let sílil kritický proud v ČSM, který vyústil v kritiku přímého stranického vedení svazu.

Po V. sjezdu, konaného ve dnech 5. 6. – 9. 6. 1967 v Praze, nastoupil ČSM do nové etapy svého vývoje, kdy do popředí vystoupily zejména politické problémy. Po lednovém zasedání Ústředního výboru KSČ v roce 1968 začala růst vnitřní kritika v ČSM, která prosazovala přeměnu svazu ve federaci nezávislých organizací⁵⁶. Kritický proud uvnitř ČSM se snažil odtrhnout organizaci od strany, rozbít její ideovou, politickou a organizační jednotu, změnit organizační princip, na kterém je vybudována, nahradit ji jinými organizacemi. Na IV. Plénu Ústředního výboru ČSM v březnu 1968 ovládli reformátoři pozice ve vedení a v mládežnickém tisku. Vzniklo 18 samostatných dětských a mládežnických organizací (do té doby vesměs zakázaných, jako například Junák⁵⁷), což znamenalo faktický rozpad ČSM. Ve stanovách těchto organizací byl marxismus-leninismus nahrazen deklarací lidských práv OSN, byla zdůrazněna jejich samostatnost a politická nezávislost, vztah ke KSČ byl vymezen jako partnerství, byl odmítnut princip ideové, politické a organizační jednoty⁵⁸ a namísto třídního přístupu byl přijat přístup obecně humanistický.

⁵⁶ Karpětová, E., Přehled sjezdů ČSM, SSM, str. neuvedena

⁵⁷ V roce 1969 měl Junák asi 78 000 členů

⁵⁸ Pokorný, Vítězslav. Kronika 35 let budování jednotné dětské a mládežnické organizace v Československu. Vyd. 1. Praha, 1984, str. 24 - 25

Po invazi vojsk v roce 1968 a následném upevnění moci KSČ, v roce 1970, byla ČSM obnovena jako Socialistický svaz mládeže (SSM). 9. - 11. listopadu 1970 se ve sjezdovém paláci Parku kultury a oddechu Julia Fučíka v Praze sešla celostátní ustavující konference. Devět set přítomných delegátů ustavilo obnovenou jednotnou organizaci pod pozměněným názvem Socialistický svaz mládeže (SSM)⁵⁹ a přijalo základní dokumenty – Programové prohlášení, Stanovy SSM a Programové a organizační zásady Pionýrské organizace SSM. Svaz opět podléhal řízení KSČ a byl obdobou bývalého ČSM. Nezávislé organizace tak byly opět zlikvidovány.

ČSM vytvářel a každodenně vedl Pionýrskou organizaci pro děti ve věku od 9 do 15 let. Ve stanovách bylo zakotveno přímé vedení Komunistickou stranou Československa a výchova mládeže v duchu komunismu.

3.3 Pionýrská organizace ČSM (SSM)

Jednotnou organizací pro děti v Československu v letech 1950 – 1989, s výjimkou let 1967 – 1970, byla Pionýrská organizace ČSM, později SSM.

První organizace mládeže na světě, mající ve svém názvu Pionýr, existovala v Sovětském svazu od roku 1919. Oficiálně byla sovětská Pionýrská organizace založena na V. sjezdu Ruského komunistického svazu mládeže dne 19. 5. 1922⁶⁰. Tato organizace byla zcela podřízena Komunistické straně Sovětského Svazu a byla určena k vychovávání mládeže v duchu komunistické ideologie ke vstupu do Komsomolu⁶¹ a posléze do Komunistické strany Sovětského Svazu.

⁵⁹ Pokorný, Vítězslav. *Kronika 35 let budování jednotné dětské a mládežnické organizace v Československu*. Vyd. 1. Praha, 1984, str. 36 - 37

⁶⁰ kolektiv autorů: *Pionýrská encyklopedie*, vydala Ústřední rada PO SSM v nakl. Mladá fronta, Praha 1978, str. 32

⁶¹ Všesvazový leninsko komunistický svaz mládeže

Po ukončení 2. světové války v květnu 1945 začaly jednotlivé spolky a organizace, které měly v protektorátu zakázanou činnost, tuto činnost obnovovat. Počáteční poválečné nadšení však přetrhl „Vítězný únor“ v roce 1948, kdy se moci v Československu chopila Komunistická strana Československa. Jedním z cílů, který si strana kladla, byla i ideová výchova dětí. Junák, založený na myšlence Baden-Powella a Svojsíka, nebyl tou správnou organizací pro lidově-demokratickou republiku a KSČ si dala za úkol, aby se provedl rozbor situace a vyhledaly se možnosti přebudovat Junák na pionýrskou organizaci (i v některých satelitech Sovětského svazu již v té době pionýrské organizace fungovaly). V únoru 1948 byl ustaven akční výbor Junáka a komise mládeže ÚV KSČ a 21. září 1948 zaslala komise mládeže ÚV KSČ návrh, ve kterém mimo jiné navrhuje schválit statut pionýrských oddílů Junáka.

Protože Junák byl již v „posledním tažení“ a pro stranu z pochopitelných důvodů nepoužitelný (postupně mu ještě klesal počet členů, až byl v roce 1951 rozpuštěn), vyvstala potřeba založit organizaci novou. A tak na slučovací konferenci ČSM dne 24. 4. 1949⁶² vznikl Pionýr (jako organizace, v tu dobu již existovalo 184 pionýrských skupin, hlavně na Slovensku, s necelými 10.000 členy, z toho v Čechách a na Moravě 3.000). Do vzniklé organizace se zapojilo i několik málo oddílů Mladých průkopníků, kterým se podařilo přežít druhou světovou válku⁶³.

Poslání a úkoly Pionýrské organizace:

„.....Pionýrská organizace vychovává děti sdružené v jejich řadách v socialistickém duchu, pionýři rostou v nadšené vlastence, oddané dílu Stalina a Gottwalda, vzdělané, kulturní, aktivní budovatele a občany socialistické společnosti....

...Vede děti k lásce k dělnické třídě, k jejímu slavnému předvoji, Komunistické straně Československa a k hluboké oddanosti jejímu boji. Učí děti milovat věrného žáka Lenina a Stalina, nejlepšího syna naší dělnické třídy, presidenta republiky Klementa Gottwalda ...“⁶⁴

⁶² neuvěřitelnou ironií osudu právě na svátek sv. Jiří - patrona skautů

⁶³ kolektiv autorů: *Pionýrská encyklopedie*, vydala Ústřední rada PO SSM v nakl. Mladá fronta, Praha 1978, str. 27

⁶⁴ Kniha vedoucího Pionýrů, vydaných pro ÚV ČSM v Mladé frontě 1952, str. 17

Zásady:

- Pionýr miluje svou lidově demokratickou vlast. Je hrdý na svůj národ, který pod vedením presidenta Klementa Gottwalda buduje socialismus. Miluje svou lidově demokratickou republiku a její armádu, záruku bezpečnosti našeho státu.
- Pionýr přeje svobodu a mír všem národům. Miluje našeho osvoboditele Sovětský svaz, zemi svobody, míru a socialismu.
- Pionýr se dobře učí. Plní vzorně svoje školní povinnosti, má rád knihy, stále se vzdělává, aby se stal uvědomělým a platným budovatelem socialismu.
- Pionýr je pracovitý. Ctí každou práci, která přináší prospěch celku a účastní se jí podle svých sil. Především pomáhá rodičům.
- Pionýr pečuje o své zdraví. Dbá o svou čistotu a je otužilý, aby byl zdatným pracovníkem a obráncem své vlasti.
- Pionýr je ukázněný. Dbá rad svých rodičů, učitelů a vedoucích. Podřizuje se vždy vůli kolektivu.
- Pionýr chrání svou pionýrskou čest. Zastává pravdu, je čestný a odpovědný, není sobecký a jedná vždy spravedlivě. Váží si všech pracujících lidí.
- Pionýr je mladým hospodářem své země. Miluje přírodu, zachází šetrně se vším, co bylo vytvořeno lidskou prací. Chrání společný majetek a střeží jej před škůdci a nepřáteli.
- Pionýr je věrným a spolehlivým druhem. Pomáhá spolužákům a je přítelem malých dětí.
- Pionýr se připravuje vstoupit do řad členů ČSM. Bude proto vždy a všude vzorným pionýrem, aby byl přijat do ČSM, který sdružuje nejuvědomělejší mladé budovatele republiky⁶⁵.

Vstup do Pionýra byl považován za samozřejmou povinnost a byl odmítnut pouze těm nejzávadnějším. Masový nábor zajišťovali učitelé. Skaut vychovával mládež k pobytu v přírodě, slušnosti, úctě k rodičům a starším lidem. Akce pionýrů byly orientované více na život ve městě, školení, brigády, hry, nástěnky, sběr sběrných surovin, "spontánní" reakce na politické události, besedy s předválečnými členy strany, družební styk a podobně. Všechny tyto aktivity byly prováděny staršími členy - pionýry pro jiskřičky, svazáky pro pionýry - za stálého dohledu "shora".

⁶⁵ Kniha vedoucího Pionýrů, vydaných pro ÚV ČSM v Mladé frontě 1952, str. 46

Činnost pionýrské organizace se v prvních letech její existence soustředila hlavně na tři oblasti, které se prolínaly: na ideově výchovnou činnost, veřejně prospěšnou práci a pomoc škole při jejím vzdělávacím a výchovném úsilí. Ideově politická výchova se uskutečňovala např. prostřednictvím exkurzí do závodů, kde se pionýři seznamovali s budováním socialismu, s úspěchy prvních pětiletok či prostřednictvím besed s význačnými činiteli společenského života (bojovníky proti fašismu, starými komunisty, funkcionáři aj.). Svou roli tu hrály i návštěvy filmů s revoluční a budovatelskou tematikou a dopisování se sovětskými pionýry. Značně rozšířený byl zpěv revolučních a budovatelských písní a vystupování na schůzích s různými kulturními programy. Pionýři nesměli chybět ani při různých manifestacích a v průvodech.

Další významnou oblastí činnosti byla účast pionýrů na veřejně prospěšné práci, zejména formou brigád a sběru odpadových surovin. Pionýři se účastnili zemědělských prací, vysazování stromků, pěstování květin, pečovali o malé děti, pomáhali starým lidem. Známa byla též například akce karlínských pionýrů proti plýtvání potravinami⁶⁶.

Výchova a vzdělávání mládeže i dospělých měla být v socialistické společnosti „*nerozlučnou součástí revolučních přeměn, v nichž se pod vedením Komunistické strany Československa upevňuje a rozvíjí moc dělnické třídy, socialistický stát, vytváří socialistická ekonomika, formují se nové společenské vztahy, nová, socialistická kultura*⁶⁷“.

Nezastupitelnou roli při výchově dětí má bezesporu škola. Pionýrská organizace měla úzce spolupracovat se školami, podporovat aktivity Pionýra všemi možnými prostředky. Idea socialismu se samozřejmě úzce propojovala se vzděláváním a výchovou: „*Rozhodujícím úkolem socialistické školy je ... vychovávat děti a mládež k marxisticko-leninskému světovému názoru a k socialistické morálce, k úctě ke společenskému vlastnictví, k socialistickému vztahu k práci, ke kolektivismu a uvědomělé kázni, k socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu, k solidaritě s bojem revolučních sil a pokrokových hnutí proti imperialismu a jeho*

⁶⁶ kolektiv autorů: *Pionýrská encyklopedie*, vydala Ústřední rada PO SSM v nakl. Mladá fronta, Praha 1978, str. 30

⁶⁷ kolektiv autorů: *Pionýrská encyklopedie*, vydala Ústřední rada PO SSM v nakl. Mladá fronta, Praha 1978, str. 52

*důsledkům*⁶⁸.

Středisky mimoškolní činnosti Pionýrské organizace byly Domy pionýrů a mládeže (DPM), stanice mladých techniků, stanice mladých přírodovědců a stanice mladých turistů. Byla to státní mimoškolní výchovná a vzdělávací zařízení. Svou činností měly přispívat k socialistické výchově mladé generace v duchu idejí marxismu-leninismu, k rozvoji vzdělanosti, zájmů, schopností, talentů a k hodnotnému využívání volného času dětí a mládeže.

Základním úkolem domů pionýrů a mládeže a stanic byla podpora realizace státní školské politiky v oblasti mimoškolní výchovy. Domy pionýrů a mládeže a stanice byly určeny pro pionýry a děti školního věku a mládeži do 19 let. Staly se středisky mnohostranné zájmové činnosti dětí a mládeže. Rozvíjely pravidelnou i příležitostnou zájmovou činnost v oblasti společenských věd, přírodních věd, technické a umělecké činnosti, v tělovýchově, sportu, branné výchově a turistice. DPM také organizovaly přehlídky, přebory, soutěže, dále také setkání, srazy, konference, semináře, stálé a putovní tábory, expedice, odborná a výcviková soustředění, zájezdy a podobně⁶⁹.

Koncem šedesátých let 20. století, v období politického uvolnění, se Pionýrská organizace, stejně jako ČSM, na základě obnovení činnosti dalších společenských organizací, začala potýkat s poměrně velkým odlivem členů. Situace se v různých oblastech Československa lišila. Zatímco na Slovensku Pionýrské organizace nebyly tímto odlivem zásadně postiženy (z Pionýra vystoupilo asi 8.000 členů), v Čechách byla situace velmi odlišná. V Pionýru zůstalo necelých 10% členstva, většina oddílů se změnila v oddíly Junáka (do jeho zrušení měl Junák 70.000 členů)⁷⁰.

⁶⁸ kolektiv autorů: *Pionýrská encyklopedie*, vydala Ústřední rada PO SSM v nakl. Mladá fronta, Praha 1978, str. 52

⁶⁹ kolektiv autorů: *Pionýrská encyklopedie*, vydala Ústřední rada PO SSM v nakl. Mladá fronta, Praha 1978, str. 60

⁷⁰ kolektiv autorů: *Pionýrská encyklopedie*, vydala Ústřední rada PO SSM v nakl. Mladá fronta, Praha 1978, str. 31

3.4. Renaissance sdružování v letech 1968 - 1969

Od počátku 60. let začala společnost hledat cesty k větší autonomii. Po květnu 1968 se obnovily zakázané organizace, a to jak v politické oblasti, tak i zájmové sféře – mládežnická sdružení, tělovýchovné organizace, aktivity církví a podobně.

Oslabení byrokratického centralizmu, liberalizace režimu a počátky obnovování občanské společnosti vedly k výzvám ze strany sovětského politického vedení na zvrát k předešlým politickým poměrům, které vyvrcholily okupací Československé republiky vojsky Varšavské smlouvy 21. 8. 1968. Okupace však byla naopak dostatečným argumentem pro aktivizaci konzervativních politických sil, ale i občanské společnosti. Svoji činnost začaly obnovovat do té doby zakázané organizace, jako byly již zmiňované tělovýchovné spolky Sokol, Orel, mládežnický Junák.

Zvolení konzervativního vedení komunistické strany v srpnu 1969, které mělo nastolit „reálný socialismus“, však znamenalo zvrát ve vývoji Československa na dalších 20 let. Nastala fáze „normalizace“, opětovného nastolení autoritativního režimu. První zásahy nové moci představovaly čistky v médiích a zákazy občanských sdružení neorganizovaných v Národní frontě. Čistky se též uskutečnily na všech stupních státní správy, v kultuře, ve všech masových organizacích. Ze samotné komunistické strany bylo vyloučeno takřka půl milionu členů, kteří se angažovali v roce 1968, nebo nebyli ochotni uznat okupaci za „akt bratrské pomoci“.

3.5. Socialistický svaz mládeže

Po upevnění moci Komunistické strany Československa v roce 1969 – 1970 nastává doba tzv. „normalizace“ a situace (nejen) mládežnických organizací se vrací do stavu před rokem 1968. Všechny nesocialistické organizace jsou zrušeny a převedeny opět pod jednotnou mládežnickou organizaci – Socialistický svaz mládeže (na Slovensku Socialistický zväz mládeže).

Svou činnost Socialistický svaz mládeže odvozoval od bývalého Československého svazu mládeže. Socialistický svaz mládeže byl jednotnou, dobrovolnou, společenskou organizací, blízkým spolubojovníkem KSČ. Sdružoval ve svých řadách mládež Československé socialistické republiky⁷¹.

Členem SSM se mohl stát každý občan ČSSR ve věku od 14 do 30 let, který souhlasil s posláním, cíli a Stanovami SSM a v souladu s nimi chtěl v organizaci aktivně pracovat a podílet se na budování a obraně rozvinuté socialistické společnosti. Vstup do Socialistického svazu mládeže byl dobrovolný.

Povinnosti člena Socialistického svazu mládeže:

a) být aktivním členem jedné ze základních organizací SSM. Iniciativně se podílet na práci a všestranném rozvoji činnosti své základní organizace, přispívat k prohloubení ideové, organizační a akční jednoty SSM;

b) plnit úkoly vyplývající ze Stanov SSM a usnesení orgánů SSM, osvojovat si marxisticko-leninský světový názor, seznamovat se s politikou a cíli Komunistické strany Československa a tvořivě se podílet na jejich uskutečňování;

c) osvojovat si vlastnosti socialistického člověka, milovat svoji vlast - Československou socialistickou republiku, být příkladem v práci, učení a při obraně socialistické vlasti;

d) svými postoji a jednáním získávat pro cíle a poslání SSM další mladé lidi, prosazovat kázeň a uvědomělou disciplínu, nové pokrokové metody a myšlenky urychlující vývoj socialistické společnosti;

e) upevňovat internacionální vztahy s mládeží SSSR a zemí socialistického společenství, s pokrokovou mládeží celého světa, přátelství mezi národy;

f) zvyšovat svou politickou a odbornou přípravu pro práci a život v rozvinuté socialistické společnosti, všestranně rozvíjet své duševní a fyzické schopnosti;

g) uplatňovat a rozvíjet kritiku a sebekritiku;

h) platit stanovený členský příspěvek a pečovat o svůj členský průkaz.⁷²

Stejně jako v ČSM, byly základní organizace ustanovované v rámci pracoviště, školy, vojenské jednotky a podobně. Všechny základní organizace na území okresu či města tvořily okresní nebo městskou organizaci, ty pak dále tvořily krajské

⁷¹ Horák, Karel. Socialistický svaz mládeže moje organizace. Praha, Mladá fronta. 1975, str. 29 - 34

⁷² Stanovy Socialistického svazu mládeže

organizace. Krajské organizace na Slovensku tvořily územní organizaci SSM na Slovensku, všechny krajské organizace tvořily celostátní organizaci SSM. Všechny orgány byly voleny zdola nahoru veřejným hlasováním, v rozhodování platil většinový princip.

Součástí Socialistického svazu mládeže byla i nadále Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže. Ve své činnosti vycházela ze Stanov SSM a usnesení orgánů SSM. Cíle, úkoly a podmínky členství v PO SSM byly vyjádřeny v Programových a organizačních zásadách PO SSM. Její relativní samostatnost byla vyjádřena postavením a úlohou orgánů PO SSM⁷³.

Hlavní činností Socialistického svazu mládeže bylo nadále připravovat mládež k životu a práci pro socialistickou společnost. Byly pořádány různé brigády, například pomoc v zemědělství, stavebnictví, nezastupitelnou úlohu měla tato organizace v mimoškolních aktivitách. Smysluplné vyplnění volného času dětí a mládeže mělo předcházet (a také předcházelo) působení nevhodných výchovných vlivů na tyto děti a mládež.

Po listopadových událostech v roce 1989 Socialistický svaz mládeže postupně zanikl a majetek organizace byl podle zákona 497/1990 Sb. převeden na stát, který jej dal k dispozici do Fondu dětí a mládeže. Majetek (ne zrovna malý) měl být rozdělen mezi nové mládežnické organizace. Pionýrská organizace po svém oddělení se od Socialistického svazu mládeže zůstává zachována, i když s jinou ideou.

⁷³ Stanovy Socialistického svazu mládeže

4. Mládežnické organizace v Československu po roce 1989

Koncem 80. let 20. století se občanská společnost začala opět aktivizovat. První masovou demonstrací proti režimu v Československu byla tzv. „svíčková“ demonstrace přibližně čtrnácti tisíc občanů za náboženskou a občanskou svobodu v Bratislavě 25. března 1988. Následovalo shromáždění v Praze 21. 8. 1988. O rok později se protesty rozšířily i do jiných měst, pod petici „Několik vět“, zveřejněnou v červnu 1989, se do podzimu podepsalo 40.000 občanů. Studenti vysokých škol zorganizovali 16. listopadu 1989 v Bratislavě nepovolenou demonstraci, kde vyjádřili požadavky na dialog moci s občany, o čemž přinesla zpravodajství Slovenská televize. Veřejnost se masově zaktivizovala po brutálním zásahu na povolené studentské demonstraci 17. listopadu 1989 v Praze, po které události dostaly rychlý spád. Komunistická vláda po masových demonstracích reorganizovala ústřední vedení strany, ze kterého na nátlak veřejnosti ve dvojhodinové generální stávce, konané dne 27. listopadu 1989, odvolala představitele konzervativního křídla KSČ. V prosinci odstoupil prezident ČSSR Gustáv Husák, byla vytvořena vláda „národního porozumění“, zvolení Alexandra Dubčeka do čela parlamentu a Václava Havla prezidentem republiky. Aktivisté bývalých ilegálních hnutí tvořili personální základ pro nově vznikající strany, státní orgány a začaly se také obnovovat organizace, které byly po uplynulých dvacet let zakázány.

Zánik jednotné Národní fronty umožnil nejen obnovu již v minulosti fungujících společenských organizací, ale vznikly i organizace nové. Toto se samozřejmě týkalo i organizací pracujících s dětmi a mládeží. Svou činnost po letech zákazů a perzekucí obnovily tělovýchovné spolky Sokol a Orel, byl obnoven Junák, Ymka. Spolu se vznikem, či obnovou, politických stran vznikly i mládežnické organizace těchto stran. V následující části si ve stručnosti představíme některé z nich.

4.1. Tradiční organizace

Česká obec Sokolská

Česká obec sokolská (ČOS) je v České republice čtvrtým nejpočetnějším občanským sdružením, jehož téměř 190 000 členů se dobrovolně věnuje sportům, pohybovým aktivitám v oddílech sokolské všestrannosti a kulturní činnosti, především

ve folklórních a loutkářských souborech⁷⁴.

Tělocvičné jednoty Sokol jsou sdruženy do 42 sokolských žup. Území žup, tvořené tělocvičnými jednotami, jsou vždy na území jednoho kraje. Koordinaci a spojení mezi župami, krajským úřadem a dalšími subjekty s krajskou působností zajišťuje v každém kraji krajský zmocněnec. Krajský zmocněnec a jeho zástupce jsou voleni statutárními zástupci příslušných žup a jsou oprávněni jednat s orgány kraje a jinými subjekty na území kraje v rozsahu daném příslušným pověřením. Vyslanci zvolení na valných hromadách žup tvoří výbor ČOS, ten ze svého středu volí starostu ČOS, místostarosty, jednatele a další členy předsednictva ČOS. Členy předsednictva jsou rovněž náčelník a náčelnice ČOS, předseda odboru sportu ČOS a vzdělavatel ČOS, kteří jsou zvoleni odbornými útvary. Předsednictvo ČOS je 13členné.

Nejvyšším orgánem ČOS je sjezd ČOS, který se koná jednou za tři roky. Dvakrát do roka zasedá výbor ČOS, který schvaluje zásadní materiály (rozpočet, výsledky hospodaření. Statutárním orgánem ČOS je předsednictvo výboru ČOS⁷⁵.

V souvislosti s novým územním uspořádáním České republiky (rozdělení do 14 krajů) došlo k reorganizaci ČOS s platností od 1. 1. 2003. Toto nové uspořádání bylo schváleno Výborem ČOS dne 30. 11. 2002⁷⁶.

Orel

Orel je občanské sdružení, křesťanská sportovní organizace. Prioritou činnosti Orla je především podpora sportu pro všechny.

Cílem Orla je výchova mladých lidí a dětí prostřednictvím sportovních a ostatních aktivit. Cílem Orla není vychovávat mistry světa, cílem je věnovat se sportu, který podporuje kladné vlastnosti člověka - sportu, který je férový, ohlíží se na soupeře i spoluhráče. Orel chce dávat sportu smysl. V tom mu pomáhají pevné základy, které mu poskytují křesťanské hodnoty a celá historie jeho činnosti. Celou svojí činností chce Orel dávat sportu smysl.

Orel působí na celém území České republiky. Organizační strukturu tvoří ústředí, župy a jednoty. Na celém území České republiky je celkem 23 žup. Orel má

⁷⁴ <http://sokol.eu/COS/testwww.nsf/pages/cinnosti-5B47>

⁷⁵ Stanovy České obce sokolské

⁷⁶ <http://sokol.eu/COS/testwww.nsf/pages/organizace-A9EF>

v současné době 17 000 členů, kteří jsou členy téměř 250 jednot.

Cíle Orla jsou realizovány pomocí sportovní činnosti, která je základem orelských aktivit. Kromě sportu se Orel věnuje také kultuře. Činnost Orla je založena na křesťanských hodnotách⁷⁷.

Junák-svaz skautů a skautek ČR

Junák - svaz skautů a skautek České republiky je dobrovolné, nezávislé a nepolitické občanské sdružení ve smyslu zákona 83/90 Sb. sdružující své členy a členky bez rozdílu národnosti, náboženského vyznání, politického přesvědčení, rasy nebo jiných rozdílů.

Posláním Junáka je podporovat rozvoj osobnosti mladých lidí, jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k sobě samým, bližním, vlasti, přírodě a celému lidskému společenství v souladu s principy a metodami, stanovenými zakladatelem skautského hnutí, lordem Baden Powellem⁷⁸.

Skautská výchova ctí především tyto hodnoty: hrát fér, spolupracovat s ostatními, být ohleduplný k okolnímu prostředí a mít vztah k přírodě. Skauting všestranně působí na rozvoj osobnosti dětí a mladých lidí – prostřednictvím her, zážitků, aktivit a dalších činností⁷⁹.

Junák – svaz skautů a skautek ČR sdružuje 45 tisíc dětí a mladých lidí a je tedy největší výchovnou organizací v republice. Je členem mezinárodních skautských organizací WOSM a WAGGGS.

Pionýr

Pionýr je demokratické, dobrovolné, samostatné a nezávislé sdružení dětí, mládeže a dospělých (dle zákona č. 83/1990 Sb.). Působí v celé republice, oddíly a kluby nalezneme na více než devíti stech místech. Nabízí aktivní činnost všem dětem -

⁷⁷ <http://www.orel.cz/profil/profil.html>

⁷⁸ Stanovy JUNÁKA svazu skautů a skautek České republiky

⁷⁹ <http://verejnost.skaut.cz/skauting/o-skautingu>

dívčkám i chlapcům⁸⁰.

Pionýr vyznává tyto hodnoty a ideály: Pionýr chrání pravdu a plní dané slovo, Pionýr je pracovitý, učí se, Pionýr je přítelem všech dětí, Pionýr je statečný a kamarádský, pomáhá ostatním, Pionýr je čestný a spravedlivý, Pionýr chrání přírodu a život na Zemi, Pionýr má rád svou zem.

V Pionýru spolu žijí ve shodě kolektivy různého zaměření a uspořádání - tábornické, přírodovědné, sportovní či turistické oddíly. Jejich členové rozhodují o tom, zda se chtějí zabývat převážně jen jedním druhem činnosti nebo zda společný život naplní různorodými aktivitami.

Veškerým děním organizace se prolínají tyto zásady: aktivita, demokracie, dobrovolnost, koedukovanost, laicita, modernost, nezávislost, občanství, otevřenost, přátelství, rozmanitost, samosprávnost, samostatnost, výchova⁸¹.

4.2. Mládežnické organizace politických stran

Jak již bylo zmíněno v úvodu této části práce, své mládežnické organizace zakládají i politické strany jako svou ideovou základnu mladých. Mají zároveň za úkol i výchovu budoucích politických elit. Pro názornost budou v následující části představeny v současnosti nejznámější a nejaktivnější organizace:

Mladí křesťanští demokraté

V druhé polovině roku 1997 začaly vznikat samostatné skupiny Mladých křesťanských demokratů (MKD) na úrovni krajů, což iniciovali členové a příznivci KDU-ČSL sdružení v Brněnském akademickém klubu⁸². Oficiálně vznikli Mladí křesťanští demokraté pod názvem Junior klub křesťanských demokratů 16. května 1998 v Praze jako sdružení mladých členů a příznivců KDU-ČSL. V roce 1999 byl Junior klub zaregistrován jako občanské sdružení s názvem Mladí křesťanští demokraté, který

⁸⁰ <http://pionyr.cz/index.php?page=rdp>

⁸¹ <http://pionyr.cz/index.php?page=rdz>

⁸² Brněnský akademický klub je spolkem studentů a absolventů brněnských vysokých škol, jehož činností je organizování přednášek, seminářů a diskuzí na politická, kulturní a národnostní témata.

však začal být užíván teprve po celostátním sjezdu v září 2004. V roce 2000 se Mladí křesťanští demokraté stali přidruženými členy Mladé Evropské lidové strany (YEPP) sdružující padesát mládežnických organizací lidových a křesťansko-demokratických politických stran (Youth of the European People's party). Plně se začlenili v roce 2002. Vztahy mezi KDU-ČSL a MKD byly redefinovány 14. prosince 2007, kdy byla podepsána nová smlouva o spolupráci⁸³.

Program MKD se věnuje ochraně života a lidské důstojnosti, hospodářské politice, zdravotnictví, důchodovému systému, sociální politice a zaměstnanosti, zahraniční politice, dopravě a životnímu prostředí a justici a spravedlnosti.

Organizační struktura MKD je třístupňová a tvoří ji celostátní, krajské a místní organizace. Vzhledem k jeho velikosti je oproti straně zjednodušena: Celostátní konferenci v její funkci řídicího orgánu v období mezi sjezdy nahrazuje celostátní výbor. Kompetenci výkonného orgánu u MKD přebírá předsednictvo. Značně suverénní postavení mají krajské organizace, neexistuje okresní úroveň a členství v místních sdruženích je nepovinné⁸⁴.

Vzdělávání je podle stanov jedním z cílů Mladých křesťanských demokratů a v jejich činnosti zaujímá významnou pozici. Pořádají proto semináře, konference a přednášky nebo se účastní akcí podobně ideově zaměřených organizací. Mezi praktické formy vzdělávání se řadí například diskusní setkání a parlamentní simulace⁸⁵ pořádané společně s Mladými konzervativci.

Mladí konzervativci

Mladí konzervativci vznikli v roce 1991 a prohlašují se za jedinou fungující pravicovou organizaci mládeže v České republice. Jsou otevřenou organizací, která je otevřena všem příznivcům pravicové politiky, nejen tedy pro mladé členy ODS. Členství je omezeno věkem 15–35 let.

⁸³ Čichoň, Milan et al. Mládežnické organizace politických stran v České republice. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 23 - 27

⁸⁴ <http://www.mladikd.cz/onas.php?act=kdo-jsme> 16.1.2012

⁸⁵ Při simulaci jsou účastníci rozděleni do politických klubů s cílem napodobit průběh projednávání zákona.

Sdružení se člení na regionální kluby, kterých jsou v republice v současné době na čtyři desítky a další nové kluby aktuálně vznikají. Dále je organizace členěna na odborné kluby, a to ekonomický, politologický, právnícký a zahraniční⁸⁶.

Hlavní činností MK je dle stanov vzdělávání a odborný růst členů. V průběhu patnácti let uspořádaly regionální a odborné kluby desítky konferencí, seminářů a setkání, na nichž vystoupili významní představitelé české pravice, domácí i zahraniční odborníci na ekonomická, politická témata, kulturní či společenská témata.

Komunistický svaz mládeže

Komunistický svaz mládeže (KSM) je nezávislá⁸⁷, dobrovolná mládežnická organizace vycházející z učení Marxe, Engelse, Lenina a dalších významných myslitelů komunistického hnutí. KSM stojí na straně úsilí o revoluční překonání kapitalismu a o nastolení ekonomických a společenských podmínek pro budování socialismu, jako prvního stupně k vytvoření společnosti komunistické, jejíž vybudování je konečným cílem.

Komunistický svaz mládeže byl založen v roce 1990, v prosinci 1993 byl registrován jako občanské sdružení, v říjnu 2006 byl jakožto občanské sdružení ve smyslu zákona č. 83/1990 Sb. úředně rozpuštěn. V lednu 2010 bylo rozhodnutí o rozpuštění zrušeno Městským soudem v Praze a v březnu téhož roku byl svaz obnoven.

Mladí komunisté se aktivně zapojili do podpory práce Komunistické strany Čech a Moravy (KSČM), vystupují proti členství České republiky v Severoatlantické alianci NATO⁸⁸, Evropské unii a bojuje proti vojenským akcím v Afghánistánu a Iráku a účasti České republiky na nich. KSM aktivně vystupuje na obranu sociálních práv mladých pracujících, studentů, učňů a nezaměstnaných.

KSM se zúčastňuje levicových shromáždění jednak k různým výročím (25. 2.- Vítězný únor, 1. 5. – Svátek práce, 9. 5. – ukončení 2. světové války podle sovětského vzoru, 7. 11. – Velká říjnová socialistická revoluce ...) a pietních aktů (Lidice, Terezín,

⁸⁶ Čichoň, Milan et al. Mládežnické organizace politických stran v České republice. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 35 - 41

⁸⁷ Není přímo zařazena do organizační struktury KSČM

⁸⁸ Aktivně vystupovali v kampani proti snahám o umístění vojenského protiraketového radaru USA v České republice

Ležáky), jednak tradičních slavností (na Kunětické Hoře, na Sněžce, slavnostech Haló novin), z nichž některé spolupořádá spolu s KSČM. KSM obnovil tradici pochodu Praha – Lidice⁸⁹.

Dělnická mládež

Takřka všechny politické parlamentní i neparlamentní strany mají přirozeně zájem vychovávat a působit na mládež tak, aby byla formována dle svých idejí a vytvářet si tím svou budoucí členskou základnu. Výhodou demokratického systému je pestrost politických stran, svoboda slova a názoru. Působení ideologie politických stran na mládež však může mít i nečekaný vliv. Například politická strana Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa (SPR-RSČ) založila svou mládežnickou organizaci Republikánská mládež, která se vyprofilovala jako krajně pravicová⁹⁰. Republikánská mládež prosazovala důsledné hájení národních zájmů, odmítala vstup do nadnárodních organizací typu NATO nebo EU. Organizace byla na základě soudního rozhodnutí v roce 2002 rozpuštěna. Členové rozpuštěné Republikánské mládeže následně vytvořili radikální Dělnickou stranu, která byla na základě svých extremistických názorů a projevů v roce 2010 rozhodnutím Nejvyššího správního soudu zrušena. Nicméně členská základna se přesunula do další ultrapravicové strany - Dělnické strany sociální spravedlnosti. Tato strana se distancuje od totalitních ideologií (fašismu, nacismu), je však známá svými nacionálními a extremistickými názory a akcemi. V současnosti má Dělnická strana sociální spravedlnosti „pod svými křídly“ mládežnickou organizaci Dělnická mládež (DM).

Dělnická mládež je, podle oficiálních internetových stránek této organizace, občanské sdružení mladých, kteří sympatizují s českým dělnickým hnutím nebo se přímo podílejí na jeho činnosti. DM má za cíl sdružovat mladé občany České republiky na základě jejich souznění s idejemi sociálními a národními a respektování zásad života ve svobodné společnosti.

V jedné z hlavních myšlenek Dělnické mládeže je silný nacionalistický náboj:

⁸⁹ Čichoň, Milan et al. Mládežnické organizace politických stran v České republice. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 57

⁹⁰ Čichoň, Milan et al. Mládežnické organizace politických stran v České republice. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 71

„Dělnická mládež programově odmítá ubíjení vlasteneckého cítění v našich srdcích a ubíjení všech vyšších ideálů. Odmítáme šíření drog a liberalizaci, která mladým ztěžuje jejich místo ve společnosti. Nechceme se podříditi převládající atmosféře, odrazující mládež od spoluúčasti na veřejném dění a spolurozhodování o budoucnosti naší země.⁹¹“

V současnosti působí v České republice více než 40 mládežnických organizací. Nabídka je tedy více než pestrá, takže každé dítě má možnost se zapojit do činnosti v některé z nich a může smysluplně vyplnit svůj volný čas, být v kontaktu s vrstevníky i mimo školní prostředí a rozvíjet se po mnoha stránkách.

5. Srovnání

Zatím, co tělovýchovné organizace (Sokol a Orel) se při práci s mládeží zaměřují především na výchovu tělesnou a osvětovou, organizace mládežnické (Junák, Pionýr, mládežnické organizace politických stran atd.) se věnují výchově dětí a mládeže v míře mnohem obsáhlejší. Mimo jiné se také věnují oblasti morálky, vzdělávání, společenské výchovy, environmentální výchovy, kultury aj., čímž se odlišují od tělovýchovných organizací. Cílem této práce nebude srovnávat všechny organizace vůči sobě navzájem, neboť toto srovnání by bylo velmi obsáhlé a pro potřeby této práce by to nebylo ani žádoucí.

V následující stati, jak bylo uvedeno výše, se tedy pokusíme o srovnání dvou mládežnických organizací, a to „Junák-svaz skautů a skautek ČR“ a „Pionýrská organizace SSM“, neboť jsou si nejbližší členskou základnou, používaly obdobné prostředky působení na děti a mládež, přestože působily v rozdílných historických a politických podmínkách, jež směřovaly děti a mládež k poněkud odlišným cílům. Právě na příkladě těchto dvou organizací se dá ukázat, jak politické a společenské klima ovlivňuje působení a fungování těchto institucí, jež ve svém konečném důsledku vytvářejí rozdílné ideologické prostředí, poplatné jejich době.

Úvodem srovnáme výchovné systémy, ze kterých poté vybereme několik jednotlivých bodů. Jako první budeme hodnotit „Junák-svaz skautů a skautek ČR“,

⁹¹ <http://www.delnickamladez.cz/nas-program>

neboť se jedná o organizaci starší a může tedy čerpat z větší zkušenosti.

Výchovný systém je u Junáka rozdělen na 3 stupně zdatnosti:

- Nováčkovská zkouška
- 1. stupeň
- 2. stupeň

Každý z těchto stupňů je potom členěn na 9 oblastí: Idea, Sebevýchova a služba, Občanství, Kultura, Dovednosti, Skautské znalosti, Příroda a ekologie, Zdraví a Sport. Vodní skauti mají navíc Vodácké doplňky⁹².

Výchovný systém „Pionýrské organizace SSM“ byl rozdělen, s přihlédnutím k principu věkového rozdělení, na Pionýrské plameny u mladších dětí a na Pionýrské cesty u dětí starších⁹³.

Uveďme následující charakteristiku.

Pionýrské plameny:

- Plamen bystrosti
- Plamen vytrvalosti
- Plamen samostatnosti

Každý z těchto Plamenů byl členěn na Důkazy: Pionýrské připravenosti, Znalostí a dovedností, Pionýrské tvořivosti, Tělesné a branné zdatnosti.

Pionýrské cesty:

- Cesta objevů
- Cesta výkonů
- Cesta činů

Každá z Cest byla členěna na Důkazy: Pionýrského přesvědčení a činů, Vědění, práce a tvořivosti, Tělesné a branné zdatnosti.

Jak je patrné, systém výchovy je u obou organizací téměř shodný, liší se však v pojetí vnímání jednotlivých hodnot a zásad. U některých se nyní pozastavíme a pokusíme se o podrobnější rozbor.

Jako první hodnotou z oblastí hodnocení je dobré se, dle mého názoru, zabývat otázkou mravní. Mravnost je jednou z nejzákladnějších lidských hodnot, proto volím

⁹² Břicháček, Václav. Skautskou stezkou: základní příručka pro skauty a skautky. Praha,1998, str. 44 - 56

⁹³ Výchovný systém Pionýrské organizace SSM pro jiskry a pionýry. Praha,1986. str. 18 - 36

toto téma. Junák je organizace, brání ve společnosti určité mravní principy, což vyplývá ze zdůraznění této oblasti výchovy již z jejich stanov⁹⁴. Hodnota mravů je chápána jako hledání vyšších hodnot než materiálních, je pojata jako úcta prokazovaná lidem v souladu s demokratickými principy. Naproti tomu Pionýrská organizace SSM se ve svých základních dokumentech v oblasti mravů věnuje „*vztahu k formování jejich třídního vědomí a socialistické morálky*“⁹⁵.“ Co je to vlastně socialistická morálka? Socialistická morálka měla být tvořena nejlepšími pracujícími lidmi. Patřily sem takové vlastnosti, jako věrnost národu, organizovanost, disciplinovanost, schopnost zřít se osobních zájmů, obětavost, rozhodnost v boji, opovržení k zbabělosti a další se měly postupně formovat v průběhu revolučního boje.

Jak se dá vlastně určovat morálka nějaké organizace? U organizací se, jak se domnívám, měří morálka dle jejich zásad a postojů (př. stanovy, filosofie a ideologie, které tvoří jejich základ a které propaguje). Například organizace Hitlerjugend byla podporována mateřskou politickou stranou NSDAP, která podporovala nacismus - je to tedy špatná organizace. Naopak člověka takto jednoduše již posuzovat nelze. V Komunistické straně Československa (která jako taková je dokonce zákonem prohlášena za zločinnou⁹⁶) byla spousta morálně velmi kvalitních lidí, kteří se mýlili ve svém úsudku a tedy v nejlepší víře a pro snahu konat dobré věci, podporovali věc špatnou. Podle svého svědomí jednali naprosto správně, ale bohužel jejich svědomí bylo (na základě ideologického ovlivňování již od dětského věku) velmi pomýlené. Hodnotíme-li morálku jednotlivce či organizace, nehodnotíme jejich morálku; hodnotíme mravní hodnotu jejich činů vzhledem k našemu nejlepšímu poznání morálních hodnot.

Když tedy hodnotíme pojetí morálky Junáka a Pionýra, docházíme k závěru, že zatím co Junák je řízen principy demokracie, Pionýr své chování podřizuje „třídnímu vědomí a revolučnímu boji“ v souladu s komunistickou ideologií.

Za další oblast hodnocení jsou vybrány takřka shodné zásady:

Junák - povinnost vůči ostatním, chápána jako věrnost své vlasti, která je v souladu s úsilím o mír, o vzájemné pochopení a spolupráci mezi lidmi, národy a různými

⁹⁴ Stanovy JUNÁKA - svazu skautů a skautek České republiky, čl. 5

⁹⁵ Stanovy Socialistického svazu mládeže

⁹⁶ Zákon č. 198/1993 Sb. *O protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu*

sociálními skupinami; je pojata jako závazek podílet se na rozvoji společnosti, jako úcta a láska prokazovaná bližním a přírodě.

Pionýr - Pionýr je pracovitý. Ctí každou práci, která přináší prospěch celku a účastní se jí podle svých sil. Především pomáhá rodičům. Pionýr přeje svobodu a mír všem národům. Miluje našeho osvoboditele Sovětský svaz, zemi svobody, míru a socialismu.

Na první pohled se skutečně jedná o takřka stejné zásady. Hodnoty práce a míru nelze zpochybnit. Nicméně Pionýr se primárně připravoval k „*budování a obraně socialistické vlasti*“⁹⁷. Spousta činností byla věnována právě obraně vlasti. Součástí výchovy byly střelecké soutěže, protichemická příprava a podobně. Tyto činnosti se prováděly v přímé součinnosti s Československou lidovou armádou. Jako příklad lze uvést třeba soutěž „O partyzánský samopal“. Jednalo se vlastně o orientační závod, který byl „zpestřen“ střelbou, hodem granátu, průchodem prostoru s použitím ochranné masky a podobně. Člověk se vlastně od dětství připravoval na vojenské nasazení, což Junák striktně odmítá. Za povšimnutí také stojí zdůraznění lásky k „našemu osvoboditeli Sovětskému svazu“. Ideologická „masáž“ se takto nevyhnula ani jedné ze základních hodnot každého občana kteréhokoliv státu, a to láska a povinnost k vlasti. Dítěti se takto dostalo nejen informace, kdo je ten „hodný“ a kdo „zlý“, ale ještě se mu přímo vštěpoval hluboký cit k jinému státu, než je jeho rodná země.

Při hodnocení této oblasti lze tedy tvrdit, že Junák vede své členy k úctě a lásce ke všem lidem, podporu míru chápe jako spolupráci mezi všemi lidmi, národy a sociálními skupinami bez rozdílu. Pionýr také uznává hodnotu míru, nicméně podporu míru chápe především jako aktivní obranu proti kapitalismu, přičemž zdůrazňuje vedoucí úlohu Sovětského svazu v tomto boji.

Jedním z nejdůležitějších zákonů obou srovnávaných organizací je pravdomluvnost - Skaut je pravdomluvný, Pionýr mluví pravdu⁹⁸. Dalo by se říci, že tento zákon se nedá ideologicky zneužít, nicméně jedním z hlavních příkladů skutečně sovětského pravdomluvného „mládežníka“ byl školák Pavlík Morozov, kterému se v Sovětském svazu dokonce stavěly pomníky. Tento sovětský dětský hrdina byl čtrnáctiletý kluk, zabitý vlastní rodinou za to, že v době násilné kolektivizace udal

⁹⁷ Pozdrav Pionýra: „*K budování a obraně socialistické vlasti bud' připraven! Vždy připraven!*“

⁹⁸ I v současnosti pamětníci používají, i když odlehčeně, frázi „Čestný pionýrský“

vlastního otce úřadům jako kulaka. Děti se takto (na základě zákona o pravdomluvnosti) vlastně měly stát špióny ve svých rodinách. Podle vzoru Pavlíka Morozova byly děti v 50. letech nabádány k donášení o tom, co se děje v jejich rodinách, o čem se doma mluví a jaký je tedy skutečný postoj rodičů k vládnoucí komunistické garnituře.

Další z oblastí, která stojí za povšimnutí, je podpora ze strany státu a společnosti těmto organizacím. Na počátku 20. století, jak bylo uvedeno v první kapitole této práce, společnost tyto organizace příliš nepodporovala. Spolky vznikaly „na zelené louce“, prostředky pro svou činnost získávaly hlavně od svých členů a sympatizantů a podpora od společnosti byla spíše nevalná. Humoristická kniha „Ve dvou se to lépe táhne“ Zdeňka Matěje Kuděje, který zde popisuje své putování se svým přítelem, spisovatelem a humoristou, Jaroslavem Haškem okolím Prahy, obsahuje následující příhodu: na silnici u jedné středočeské vísky potkali tito dva „cestovatelé“ dva hochy, kteří nesli na tyči velký kotlík. Na dotaz, co to provádějí, hoši odpověděli, že jsou pražští skauti a na louce u potoka mají tábor. Jejich vůdce je poslal do vsi pro mléko, ale starosta tyto „okloboukované výrostky“ nesnášel a zařídil, aby jim v obci nikdo nic nedal, ani neprodal. Skauti tak byli nuceni si potravu shánět všelijakým způsobem⁹⁹.

Hlavně v období po první světové válce však veřejnost uznala, že spolky a organizace mají své místo ve společnosti. V tomto procesu sehrály roli, dle mého názoru, tyto dva faktory:

- a) díky společenskému a technickému pokroku lidé získali více volného času, který chtěli smysluplně využít
- b) podpora spolků a organizací ze strany uznávaných osobností.

V období 2. světové války a poté i hlavně v období socialismu se výchovy mládeže v jejich mimoškolní činnosti chopily státem zřízené a ovládané organizace. Vůdci národa totiž pochopili, že dobře vedená a správně ideologicky zpracovaná mládež bude pro žádoucí vývoj společnosti nenahraditelná. Věnovali tak této oblasti velkou pozornost jak po stránce materiální (budování sportovišť), personální (výchova vedoucích), ale hlavně ideově výchovné (vydávání tiskovin). Byla podporována součinnost těchto organizací se školami, závody, vojenskými útvary, obecními úřady apod.

V současnosti je však, jak se lze domnívat, podpora mládežnických organizací,

⁹⁹ KUDĚJ, Zdeněk Matěj a Lopatka, Jan. *Ve dvou se to lépe táhne: hrst vzpomínek na pestré cesty po Čechách s Jaroslavem Haškem. 1971, str. 116 - 133*

hlavně po stránce materiální, ze strany státu nedostatečná. Za prvé, jak můžeme s jistotou tvrdit, nebyl správně využit majetek zrušeného SSM (do současnosti se přesně neví, jakým způsobem byl tento nemalý majetek rozdělen), za druhé politické elity našeho státu nejspíše nepovažují oblast zajištění volného času mládeže za prioritní.

Při srovnání oblasti podpory mládežnických organizací státem lze jednoznačně tvrdit, že autoritativní a totalitní režimy v historii podporovaly aktivity těchto organizací nesrovnatelně více, neboť si uvědomovaly, že správným působením na mládež lze ovlivňovat budoucí generace žádoucím směrem. Toto lze přirozeně hodnotit kladně, nelze však opomenout fakt, že v konečném důsledku mládežnické organizace sloužily potřebám nedemokratického systému.

Srovnávat by se dalo zajisté více oblastí, nicméně se domnívám, že pro potřeby této práce budou dostačující ty, které jsou v této kapitole uvedeny. Závěrem srovnání je třeba ještě jednou zdůraznit, že hodnocení organizací se musí striktně odlišit od hodnocení lidí. Přestože můžeme dojít k závěru, že některá organizace je morálně závadná, neměli bychom tím nic usuzovat o morálních kvalitách jedinců, k této organizaci náležících.

Závěr

Sociální vývoj mládeže a její zapojování do společenských procesů je třeba správně směřovat a organizovat. Úkolem společenských organizací by mělo být vhodnými metodami působit na vývoj mládeže. Mládežnické organizace jsou významnými poskytovateli mimoškolní výchovy a je tedy na nich, aby ovlivňovaly mládež vhodným způsobem.

Historie ukazuje, že činnosti a aktivity mládežnických organizací mají ve výchově dítěte své jasné místo. Ovšem platí zde pravidlo - to, že se někdo věnuje dětem ve volném čase, není samo o sobě zárukou kvality a pozitivního dopadu na dítě. Pojítkem ve výchově by měli být rodiče, kteří by měli rozumně komunikovat s vedoucími organizace, škola a, přirozeně, společnost.

Proces vývoje mládežnických organizací na území našeho státu byl dlouhý a složitý. Složitost tohoto procesu byl dán především tím, že v historii docházelo k velkým politickým změnám, které měly přímý vliv na vývoj celé společnosti a jednotlivých spolků a organizací. Tyto změny zároveň negativně narušily kontinuitu vývoje jednotlivých organizací.

V současnosti je nabídka organizací, které se věnují mimoškolní výchově dětí a mládeže, dostatečně pestrá. Rodiče si mohou z této nabídky vybrat pro své dítě takovou organizaci, která bude nabízet nejvhodnější druh aktivit.

Závěrem je nutno zdůraznit, že mládežnické organizace jsou velmi důležité pro moderní společnost a správný vývoj mladého člověka. Stát by tak měl věnovat oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže mnohem více pozornosti, neboť, jak historie jasně ukazuje, správným působením na děti a mládež v jejich volném čase je lze formovat správným směrem ve prospěch společnosti. Zároveň se však tyto organizace mohou stát nástrojem diktatur, jak se již stalo v období Protektorátu Čechy a Morava, či v období vlády Komunistické strany Československa.

Resumé

Bakalářská práce je zpracována formou průzkumu dějin největších volnočasových organizací a spolků na území Československa a České republiky, které zásadně ovlivňovaly životy vlastně už šesti generací.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, které jsou seřazeny podle historických údobí, a to vzhledem k tomu, že se toto rozdělení jeví jako nejpřehlednější.

V úvodu je krátké zamyšlení nad smyslem činnosti mládežnických organizací ve vztahu k mladému člověku. Zároveň úvod obsahuje zdůvodnění, proč se vlastně tímto tématem zabýváme.

Kapitola první je věnována spolkům Sokol, Orel, Junák a YMCA v období První republiky, neboť, dle našeho názoru, tyto organizace tvořily základ všech následných mládežnických organizací a vytvářely podklady pro metodiku jejich činnosti.

Kapitola druhá shrnuje strukturu a činnost mládežnických organizací na území Protektorátu Čechy a Morava – Kuratorium a Slovenského štátu – Hlinkova mládež.

Třetí kapitola se zabývá obdobím po 2. světové válce do roku 1989. Mapuje činnost Československého svazu mládeže, Pionýra a Socialistického svazu mládeže.

Ve čtvrté kapitole jsou popsány mládežnické organizace pracující na našem území od roku 1989 do současnosti.

Kapitola pátá srovnává tyto organizace po stránce činnosti, ideologie a působení na mládež.

Shrnutí poznatků této bakalářské práce je v závěru.

Pro tuto bakalářskou práci je zvolena metoda analýzy odborných textů a publikací, věnujících se tématu mládežnických organizací, jejich srovnání a vyhodnocení.

Anotace

Práce na příkladu několika mládežnických organizací identifikuje vzájemný vztah těchto organizací a společnosti, popisuje výchovné metody, které mládežnické organizace ve své činnosti užívají. Teoretickým východiskem je literatura zabývající se historií a činností mládežnických organizací. Práce zkoumá, jakým způsobem v jednotlivých údobích moderní historie Československa a České republiky mládežnické organizace pracovaly a jakými změnami procházely. Práce je spíše teoretická a popisná.

Klíčová slova: Mládežnické organizace, ideologie, demokracie, socialismus, skauting, Pionýrská organizace

Synopsis

The work identifies the relationship of several youth organizations and the society, describing the educational methods that the youth organizations use in their activities. The starting point of the theoretical study is the literature dealing with the history and activities of the youth organizations. The thesis examines how the youth organizations have worked and how they have changed in each period of Czechoslovakia's and the Czech Republic's modern history. The work is rather theoretical and descriptive.

Keywords: Youth organizations, ideology, democracy, socialism, Scouting, "Pionýrská organizace" - pioneer organization

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

Zákony

Zákon č. 198/1993 Sb. *Parlamentu České republiky o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu.*

Literatura

BRÁNSKÝ, Jaroslav, VÍTEK, Jaroslav, PARMA, Jaroslav. *Orel v Boskovicích - 100 let.* Vyd. 1. Boskovice: Orel, 2009. 81 s., ISBN 978-80-7326-158-0.

BŘICHÁČEK, Václav. *Skautskou stezkou: základní příručka pro skauty a skautky.* 1.vyd. Praha: Junák, 1998.

ČICHONĚ, Milan et al. *Mládežnické organizace politických stran v České republice.* 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 123 s. ISBN 80-210-2023-7.

HORÁK, Karel. *Socialistický svaz mládeže moje organizace.* Praha, Mladá fronta. 1975.

HYNEK, Jaroslav. *YMCA v proměnách času: sborník z konference: 13. října 2010, Národní památník na Vítkově, Praha.* 55 s. ISBN 978-80-260-0775-3.

KÁDNER, Otakar. *Československá vlastivěda. Díl X, Osvěta.* Praha: Sfinx, 1931.

KARPETOVÁ, Eva. *Přehled sjezdů ČSM, SSM.* Karviná, 1988.

KUDĚJ, Zdeněk Matěj a Lopatka, Jan. *Ve dvou se to lépe táhne: hrst vzpomínek na pestré cesty po Čechách s Jaroslavem Haškem.* 3. vyd., Praha: Lidové nakladatelství, 1971. 294 s.

NOSEK-WINDY, Václav. *Cestou k pramenům: historie skautingu v obrazech.* 2.dopl. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2006. 31 s. ISBN 80-86825-14-0.

POKORNÝ, Vítězslav. *Kronika 35 let budování jednotné dětské a mládežnické organizace v Československu.* 1.vyd. Praha, 1984.

PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník.* 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 292 s. ISBN 80-7178-029-4.

SLAVOTÍNEK, Ivo. *K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948.* 1. vyd. Prostějov: Městská knihovna, 2001. 80 s. ISBN 80-238-8845-5.

STEININGER, Bohumil. *Přehled dětských a mládežnických organizací v Československu v 19. a 20. století: Učeb. text pro pionýr. prac.* 1.vyd. Praha, 1986.

SVATOŠ, Zdeněk et al. *Pionýrská encyklopedie,* vydala Ústřední rada PO SSM v nakl. Mladá fronta, Praha 1978.

- SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy junáctví*. 3., nezm. vyd. Praha: Merkur, 1991. 724 s. ISBN 80-7032-001-x.
- ŠIMSOVÁ, Milena. *V šat bílý odění: zápasy a oběti Akademické Ymky 1938-1945: vzpomínky, svědectví a záznamy vyprávění*. 1. vyd. Benešov: EMAN, 2005. 255 s. ISBN 80-86211-45-2.
- WAIC, Marek et al. *Sokol v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu UK, 1997. 209s.
- kolektiv autorů. *Kniha vedoucího Pionýrů*. Praha“ Mladá fronta, 1952.
- kolektiv autorů. *Výchovný systém Pionýrské organizace SSM pro jiskry a pionýry*. 9. vyd. Praha: Mladá fronta, 1986. 36 s.

Cizojazyčná literatura

- MILLA, Michal. *Hlinkova mládež 1938-1945*. 1. vyd. Bratislava: Ústav paměti národa, 2008. 279 s. Monografie. ISBN 978-80-89335-04-6.
- ŘEHŮŘEK, Miloš: *Spoločenské organizácie v socialistickom politickom systéme*. Bratislava, Veda 1982.

Časopisy

- Hes, Milan : *Česká mládež pod hákovým křížem*. Přísně tajné! Pražská vydavatelská společnost s.r.o. 2010, č. 1, str. 94 - 102.
- Marek, Vladimír. *To šedé ráno*, A-Report, 1/2012.
- Stráž, roč. 3,1942, č.6-7, s.190.

Jiné prameny

- Stanovy JUNÁKA - svazu skautů a skautek České republiky.
- Stanovy Socialistického svazu mládeže.

Internetové zdroje

- <http://pionyr.cz/index.php?page=rdp>. 7.2.2012.
- <http://sokol.eu/COS/testwww.nsf/pages/cinnosti-5B47>. 12.1.2012.
- <http://tensingnachod.wz.cz/ymca.htm.html>. 12.11.2011.
- <http://verejnost.skaut.cz/skauting/o-skautingu>. 22.11.2011.
- <http://www.delnickamladez.cz/nas-program>. 6.3.2012.

<http://www.mladikd.cz/onas.php?act=kdo-jsme>. 6.3.2012.

<http://www.orel.cz/profil/profil.html>. 14.12.2011.

<http://www.skaut.org/skauting.cr.php>. 12.11.2011.

<http://www.sokol-strasnice.cz/index.asp?menu=789>: 10.11.2011.

<http://www.usd.cas.cz/cs/stranky/casopis-soudobe-dejiny/rocnik-xi/cislo-i-ii>.17.12.2011.

<http://www.ymca.cz/info-o-ymca/historie/> . 12.11.2011.